

ISBN 80-88868-61-0

Štefan Strieženeč – Rastislav Bednárík

PÍ SOMNÉ
ŠTUDIJNO-KVALIFIKAČNÉ PREJAVY
V ODBORE SOCIÁLNA PRÁČA

Pedagogická fakulta Univerzity Komenského
Bratislava
2000

Štefan Strieženec – Rastislav Bednárík

**PÍ SOMNÉ
ŠTUDIJNO-KVALIFIKAČNÉ PREJAVY
V ODBORE SOCIÁLNA PRÁCA**

Záznam prednášky, referáty, seminárne práce,
ročníkové práce, záverečné práce, diplomové práce,
rigorózne práce, dizertačné práce

*Nezrelé písomné prejavy sú ako nezrelé jablká,
vhodné iba do kapusty.*

**Pedagogická fakulta Univerzity Komenského
Bratislava
2000**

OBSAH

PREDHOVOR	9
ÚVOD	11
1. ŠTUDIJNO-KVALIFIKAČNÉ PÍSOMNOSTI V ODBORE SOCIÁLNA PRÁCA	13
1.1 Písomné práce počas štúdia sociálnej práce	13
1.1.1 Rozčlenenie písomných prác	14
1.1.2 Prednáška a jej záznam	15
1.1.3 Práca so študijnými materiálmi	16
1.1.4 Referáty a seminárne práce	17
1.1.5 Ročníkové práce	18
1.1.6 Sociálne projekty	18
1.2 Záverečné práce a projekty v základnom kvalifikačnom štúdiu	20
1.3 Písomné záverečné (bakalárske, certifikačné) a diplomové práce, rigorózne a dizertačné práce	21
1.3.1 Záverečné a certifikačné práce	21
1.3.2 Diplomové práce	21
1.3.3 Rigorózne práce	22
1.3.4 Dizertačné práce	23
1.3.4.1 <i>Autoreferát dizertačnej práce</i>	23
1.3.5 Zhrňujúci charakter písomných prác	24
1.3.5.1 <i>Osobnostný prínos písomných prác</i>	25
1.4 Habilitačné a inauguračné práce	26
1.5 Metodické poznámky	26
1.6 Kultúra myslenia a tvorivosť v sociálnej práci	27
1.6.1 Jazyk a štýl písomných prác	28
2. PRÍPRAVA PÍSOMNEJ PRÁCE	29
2.1 Výber témy	29
2.1.1 Vedeckosť, kompilát alebo plagiat...	30
2.2 Zadanie témy	33
2.3 Projekt vypracovania písomnej práce	34
2.3.1 Osnova písomnej práce	34

Doc. PaedDr. Štefan Strieženec, CSc. – Doc. PhDr. Rastislav Bednárík, CSc.
Písomné študijno-kvalifikačné prejavy v odbore sociálna práca

Recenzenti: Prof. PhDr. Ondrej Baláž, DrSc.
Prof. PhDr. PaedDr. Ján Perhács, CSc.

© Doc. PaedDr. Štefan Strieženec, CSc., 2000
© Doc. PhDr. Rastislav Bednárík, CSc., 2000
© Pedagogická fakulta UK v Bratislave, 2000

ISBN 80-88868-61-0

2.4	Príprava materiálu na písomnú prácu	35	6.	ZÁKLADNÉ KRITÉRIÁ POSUDZOVANIA PÍSOMNÝCH PRÁC	77
2.5	Výber primárnych a sekundárnych dokumentov	36	6.1	Posudzovanie písomných prác	77
2.6	Štúdium vybraných primárnych dokumentov	37	6.2	Posudok vedúceho diplomovej práce	77
2.7	Pracovné a časové rozvrhnutie práce	38	6.3	Oponentský posudok	78
2.8	Koncept práce - pracovná verzia písomnej práce	39	7.	OBHAJOBA KVALIFIKAČNEJ PRÁCE	81
3.	ŠTRUKTÚRA PÍSOMNEJ PRÁCE	41	7.1	Príprava na obhajobu	81
3.1	Úvod	41	7.2	Technicko-organizačná stránka priebehu obhajoby	81
3.2	Teoretická časť	42	7.2.1	Obhajoba záverečnej (bakalárskej, certifikačnej) a diplomovej práce	82
3.3	Spracovanie empirickej časti (Doc. PhDr. Rastislav Bednárik, CSc.)	43	7.2.2	Obhajoba rigorózneho práce	82
3.3.1	Výskumný zámer	46	7.2.3	Obhajoba dizertačnej práce	83
3.3.2	Získavanie faktov	49	7.3	Priebeh obhajoby	84
3.3.3	Spracúvanie získaných údajov	56	7.4	Práva uchádzačov pri hodnotení známku „nevyhovet“	85
3.3.4	Textácia výsledkov empirického výskumu	60	7.4.1	Postup pri hodnotení písomnej práce známku „nevyhovet“	85
3.4	Záver práce	62	8.	ZÁVER	86
3.5	Zoznam bibliografických odkazov	62	POUŽITÁ A ODPORÚČANÁ LITERATÚRA	87	
3.6	Prílohy	63	SLOVNÍK TERMÍNOV	89	
3.7	Číslovanie strán jednotlivých častí písomnej práce	63	PRÍLOHY	95	
4.	ÚPRAVA A CITÁCIA V PÍSOMNÝCH PRÁČACH	65			
4.1	Úprava referátov, seminárnych a ročníkových písomných prác	65			
4.1.1	Formálna stránka písomných prác	66			
4.1.1.1	<i>Seminárna práca s titulnou stranou alebo bez titulnej strany</i>	66			
4.2	Úprava kvalifikačných prác	67			
4.3	Citát, citovanie (odkazovanie na citácie) v kvalifikačných prácach	68			
4.3.1	Metóda prvého údaja a dátumu	69			
4.4	Zhrnutie najzákladnejších zásad citovania a odkazovania	71			
5.	PREDVÍDANIE NAJČASTEJŠÍCH NEDOSTATKOV KVALIFIKAČNÝCH PRÁČ	73			
5.1	Výber problematiky	73			
5.2	Výber a zhromažďovanie študijného materiálu	74			
5.3	Spracovanie písomnej práce	74			
5.4	Zabezpečenie obsahu a formy	75			
5.5	Dôsledná príprava obhajoby	75			
5.6	Porovnanie diplomovej, rigorózneho a dizertačnej práce	75			

PREDHOVOR

Predkladaná príručka vznikla ako príspevok, ktorý reaguje na potreby rozvíjania sociálnej práce na Slovensku. Zameraná je na spresnenie, zjednotenie a zefektívnenie kvalifikačných prác vo všetkých formách ich prípravy. Ťažiskom publikácie je ujasnenie si požiadaviek na jednotlivé písomné prejavy v odbore sociálna práca z hľadiska obsahu, funkčnosti a s naznačením ich rozsahu. Chceme uľahčiť študentom, sociálnym pracovníkom v praxi, ale aj členom komisií, školiteľom a ostatným učiteľom v odbore sociálna práca zvýšiť vecnosť, koncepcnosť, efektívnosť kvalifikačných postupov.

Zameranie príručky rešpektuje medzinárodné normy a štandardy pri príprave a tvorbe písomných prác. Ide medzi iným o medzinárodné normy ISO (International Organization for Standardization), novú formu STN (Slovenské technické normy) – STN ISO 690 o bibliografických odkazoch, ktorá v písomných prejavoch v našej oblasti ešte nenašla dostatočnú odozvu. (Sedlák, 1996; Katuščák, 1998; Kimlička, 1997;).

Zdroje zo súborov v elektronickej forme (Internet, FTP, World Wide Webu), sú rovnocenné s ostatnými dokumentmi, ktoré využívame pri koncipovaní písomnej práce. Vztahujú sa na ne rovnaké etické princípy a techniky citovania, všetky práva a povinnosti vrátane autorských práv a noriem citovania, ako na využívané pramene, ktoré nie sú v elektronickej forme.

Z bohatej ponuky publikácii o písaní, tvorbe a hodnotení najmä diplomových prác (Žatkuliak, 1977; Lechta – Škot 1984; Sedlák, 1996; Eco, 1997; Kasa – Baláž, 1997; Katuščák, 1997; Raninec, 1997; Švec, 1998; Kimlička 1997; Konôpka, 1997; Halečka 1999 a ďalší) využívame pre odbor sociálna práca to, čo je už akceptované a súčasne zodpovedá novým podmienkam európskej komunikácie a súčasným normám. Osobitne upozorňujeme na využitie publikácie Dušan Katuščák: Ako písať vysokoškolské a kvalifikačné práce, 1998.

Pri tvorbe záverečnej, diplomovej, rigoróznej a dizertačnej práce sme povinní rešpektovať autorské právo. Rešpektovanie autorského práva vyplýva zo zákona č. 247/1990 Zb. (úplné znenie) o literárnych, vedeckých a umeleckých dielach (autorský zákon). Predmetom autorského práva sú literárne, vedecké a umelecké diela, preklady, zborníky, ktoré sú výsledkom tvorivej činnosti autora. Autorské právo sa vzťahuje tak na celok diela, ako aj na jeho jednotlivé časti a patrí aj všetkým spoluautorom.

Naším koncepčným zámerom bolo vydať publikáciu so širokým a pritom vecným záberom, vychádzajúc z jej praktickej účelnosti. Pozornosť venujeme aj písomným záznamom používaným počas štúdia sociálnej práce, ako sú záznamy z prednášok, referáty, prezentácia seminárnych a ročníkových prác. Z dôvodu úplnosti uvádzame aj obsah a význam habilitačných a inauguračných prác.

Vychádzame z postupnosti jednotlivých foriem písomných prejavov a kvalifikačných postupov. Ponúkame možnosť tvorivého prístupu k ich spracovaniu a usilujeme sa o sprehľadnenie možných a nutných postupov v týchto písomných prejavoch.

Pri spracovaní metodologickej príručky vychádzame z platnej legislatívy – z príslušných zákonov NR SR a vyhlášok Ministerstva školstva SR a metodických pokynov Univerzity Komenského a Pedagogickej fakulty UK.

Úprimne ďakujeme recenzentom príručky prof. PhDr. Ondrejovi Balážovi, DrSc., a prof. PhDr. PaedDr. Jánovi Perháčsovi, CSc. za vecné pripomienky, ktoré zvýraznili odbornosť a zrozumiteľnosť metodologickej príručky.

Očakávame pripomienky na ďalšie možné rozšírenie a prehĺbenie publikácie.

Adresa:

Doc. PaedDr. Štefan Strieženec, CSc.
Pedagogická fakulta UK Bratislava
E-mail: striezenec@fedu.uniba.sk

ÚVOD

Písomné prejavy v odbore sociálna práca majú rôzny stupeň náročnosti na ich spracovanie. O niektorých viac-menej rozhodujeme na základe vlastného uváženia (prednáška a jej záznam), v ďalších je potrebné dodržiavať obsahovú a funkčnú štruktúru, konkrétne normy. Ťažiskom sú písomné práce, veľkú pozornosť venujeme normatívnej stránke, vychádzajúc zo stanovených kritérií v príslušných zákonoch a vyhláškach.

Rešpektovanie zákonných opatrení vymedzí základné kritériá, v zhode s platnou legislatívou ujasní autorom ich povinnosti a práva a podporí tvorivosť autorov pri ich koncipovaní. Uvádzané kvalifikačné práce sú výstupom, ktorým prezentujeme získané vedomosti a zručnosti a overujeme si, čo sme počas štúdia sociálnej práce zvládli, súčasne nám umožňujú dospieť k poznatkom, ktoré sa dajú v primeranom rozsahu aplikovať v praxi.

Vzájomná postupnosť a nadväznosť v metodologickej príručke vyjadruje vnútornú logiku prípravy v odbore sociálna práca. Metodická príručka má okrem iného podnietiť k dosahovaniu najvyššej kvalifikácie tých, ktorí ju chcú dosiahnuť a majú na to predpoklady.

Pochopením zámerov príručky môžeme vydedukovať praktické závery pre jednotlivé kvalifikačné práce, ktoré budeme vypracúvať aj ako postupové práce v rezortnom vzdelávaní (adaptačné, funkčné vzdelávanie) na udeľovanie certifikátov, v rôznych formách pregraduálneho a postgraduálneho štúdia alebo špecializácií v odbore sociálna práca.

- c) finančný aspekt (rozpočet projektu môže byť rozčlenený na nákladovú a prevádzkovú časť),
- d) časový rozpis (presný časový rozvrh činnosti pri realizovaní projektu),
- e) prílohy projektu (materiál, ktorý bližšie určuje prvky projektu, postupy, spôsoby, legislatíva; tým vlastný projekt nadobudne prehľadnosť a nebudú rozvláchny.

V konečnom usporiadaní projektu prihliadame na požiadavky zadávateľa.

1.2 Záverečné práce a projekty v základnom kvalifikačnom štúdiu

V tejto časti venujeme pozornosť písomným prácam v ďalšom vzdelávaní zamestnancov miestnej štátnej správy a zamestnancov zariadení sociálnych služieb v *základnom kvalifikačnom štúdiu* (resp. dokvalifikačnom vzdelávaní) sociálnych pracovníkov bez kvalifikácie zodpovedajúcej základnému európskemu štandardu, kladenému na profesiu sociálnej práce.

Toto vzdelávanie sa zriaďuje v š. r. 2000/2001 a uskutočňuje sa jednotazovou substitučnou formou kvalifikácie, účelovo viazanej na obdobie začínajúcej sociálnej reformy a prípravy na účinnosť zákona o štátnej službe.

1. **Kvalifikačné štúdium pre sociálnych pracovníkov** sa končí ako 4-semestrálne kvalifikačné (dokvalifikačné) štúdium aj obhajobou záverečnej práce, tematicky priamo súvisiacej s výkonom sociálnej práce, a certifikátom.

2. Funkčné štúdium (**sociálny management**) sa tiež končí obhajobou záverečnej práce, tematicky súvisiacej s riadením konkrétnej oblasti v sociálnej sfére, a udelením certifikácie.

3. **Odborná príprava na získanie osobitných kvalifikačných predpokladov** sa končí praktickým spracovaním *sociálneho projektu*.

Sociálnemu projektu sme sa venovali v predchádzajúcej časti (1.1.6). Požiadavkám, ktoré sú kladené a stanovené na záverečnú prácu, venujeme pozornosť v nasledujúcej časti (1.3), s možnosťou efektívneho využitia kvalitatívnych zámerov diplomovej alebo rigoróznejšej písomnej práce.

1.3 Písomné záverečné (bakalárske, certifikačné) a diplomové práce, rigorózne a dizertačné práce

Písomné práce v tejto skupine sú výsledkom tvorby písomných prejavov na vyššej úrovni, s rešpektovaním príslušných medzinárodných noriem a kritérií, týkajúcich sa obsahu, funkcie a úpravy takýchto textov.

1.3.1 Záverečné a certifikačné práce

Písomné práce sú súčasťou kvalifikačnej skúšky, ktorou sa získava alebo zvyšuje kvalifikácia v odbore sociálna práca.

Do tejto skupiny patria záverečné práce na ukončenie bakalárskeho štúdia sociálnej práce. Písomnou prácou sa preukazuje schopnosť osvojiť si a zvládnuť problematiku sociálnej práce na nižšej úrovni vysokoškolského štúdia (na nižšej vysokoškolskej úrovni) a preukázanie predpokladu na vykonávanie konkrétnych činností v oblasti sociálnej práce, ktoré majú v prevažnej miere praktický ráz. Obhájenie bakalárskej záverečnej práce je podmienkou na udelenie hodnosti bakalár (Bc.).

Záverečné (certifikačné) práce plnia funkciu preukázania dokvalifikácie (rezortnej kvalifikácie). Týka sa to pracovníkov v sociálnej sfére, ktorí nemajú kvalifikáciu z odboru sociálna práca, a kvalifikovaných pracovníkov z príbuzných alebo iných odborov, aby tak získali základný európsky štandard kladený na profesiu sociálna práca alebo na riadenie konkrétnej oblasti v sociálnej sfére.

Na tieto písomné práce v podstate platia tie isté normy spracúvania, ktoré detailnejšie analyzujeme vo vzťahu k diplomovej práci.

1.3.2 Diplomové práce

Ukončením magisterského štúdia diplomovou prácou preukazujeme zvládnutie konkrétneho teoretického a praktického osvojenia si problematiky,

ktorá je stanovená na udelenie vysokoškolského diplomu zo sociálnej práce. Obhájenie diplomovej práce je podmienkou na udelenie akademického titulu „magister“ (Mgr.).

Diplomová práca preukazuje stupeň odborného rastu, ktorý študent dosiahol počas niekoľkoročnej prípravy. Najlepšie pripravení sú tí študenti, ktorí sa už v priebehu štúdia (napr. koncom druhého ročníka) rozhodli dlhodobo sledovať a vytypovať tému svojej diplomovej práce.

Tam, kde sa nevenovala dostatočná pozornosť čiastkovým (seminárnym, ročníkovým) prácam, je problém úspešne spracovať diplomovú prácu.

Funkcia diplomových písomných prác v odbore sociálna práca spočíva:

- a) v preukázaní rozsahu získaných vedomostí a ich kvality z odboru sociálna práca aj písomnou formou (teoretická časť),
- b) v preukázaní schopností využiť získané vedomosti na praktickú činnosť (aplikáciu) v odbore,
- c) v pripravenosti na samostatnú a praktickú (tvorivú) odbornú prácu zvládnutím a osvojením si metodiky efektívnych odborných postupov,
- d) v overení si vlastných osobnostných predpokladov a schopnosti aplikovať získané poznatky k danej téme.

Prínos diplomovej práce má byť aj objektívny, t. j. mal by prispieť k hlbšiemu objasneniu niektorého problému a na základe prieskumov pomôcť pri prenose teoretických poznatkov do spoločenskej praxe.

Diplomová práca je do určitej miery prácou vedeckou, preto venujeme samostatnú časť aj metodológii prieskumu.

1.3.3 Rigorózne práce

Rigoróznou skúškou a obhajobou rigorózne práce má uchádzač na základe samostatného štúdia preukázať, že v študijnom odbore:

- a) má hlbšie vedomosti v jeho širšom základe a je spôsobilý samostatne si osvojovať nové poznatky z teórie a praxe,
- b) je schopný získané vedomosti tvorivým spôsobom aplikovať v praxi.

Písomnou rigoróznou prácou dokumentujeme, že uchádzač je schopný samostatne pracovať s literatúrou v oblasti sociálnej práce, prezentuje sa samostatnou prácou so zahraničnou literatúrou, dokáže konkrétnu problematiku usporiadať, dať do logického celku a preukazuje schopnosť aplikovať teóriu, metodiku a metodológiu v praktickej činnosti. Verejné obhájenie

rigorózne práce je podmienkou na udelenie akademického titulu PhDr. (Vyhláška č. 7/1998).

1.3.4 Dizertačné práce

Výsledkom spravidla trojročného interného a päťročného externého doktorandského štúdia odboru sociálna práca pod vedením skúseného odborníka je dizertačná práca. Prácou preukazujeme schopnosť samostatne pracovať s teóriou sociálnej práce a jej metodológiou, samostatne riešiť čiastkový (globálny, teoretický) sociálny problém s využitím slovenskej a zahraničnej literatúry a posunúť najmä praktické riešenie sociálnej problematiky.

Rozsah dizertačnej práce spravidla nepresahuje 8 autorských hárkov (160 strán); kresby, schémy, zoznam literatúry a iné prílohy sa nezahŕňajú do počtu autorských hárkov. Dizertačná práca na záver doktorandského štúdia z oblasti skupiny vedných odborov spoločenských vied môže mať najviac 11 autorských hárkov (220 strán).

1.3.4.1 Autoreferát dizertačnej práce

Prvým verejným výstupom uchádzača o akademicko-vedecku hodnosť, ktorou sa prezentuje na verejnosti, je *autoreferát dizertačnej práce*.

Doktorand vypracuje autoreferát dizertačnej práce, ktorý je stručným zhrnutím jej základných výsledkov, vymedzením jej prínosu s uvedením údajov o jej ohlase. Ak dizertačná práca predstavuje súbor prác, v autoreferáte sa uvedie ich presný zoznam (Vyhláška č. 131/1997, §14).

Prostredníctvom autoreferátu v prvom rade uvádzame dizertačnú prácu a súčasne predstavujeme autora. Keď je dizertačná práca pripravená na náročnej úrovni, nie je veľkým problémom spracovať autoreferát.

Autoreferát má formát A5 a jeho rozsah môže byť najviac 20 strán napísaných na písacom stroji alebo s využitím počítačového textového editora. Prvú a druhú stránku autoreferátu treba upraviť podľa vzoru uvedeného v prílohe vyhlášky. (Príloha B.7–B.8) Autoreferát sa zašle najneskôr šesť týždňov pred dňom obhajoby orgánom, ustanovizniam a osobám, ktorých zoznam určí spoločná odborná komisia.

Autoreferátom doktorand prezentuje:

- a) vlastnú dizertačnú prácu

- základný zámer dizertácie,
  - ciele dizertácie,
  - zdôvodnenie cieľov a postupov,
  - artikuláciu hypotéz,
  - metódy výskumu a spracovania,
  - zdôvodnenie interpretácie výskumu,
  - predstavenie možností využitia práce v praxi,
- b) zoznam všetkých publikovaných prác doktoranda, ktoré majú vzťah ku skúmanej problematike,
- c) ohlasy na publikované práce doktoranda s uvedením presných bibliografických údajov,
- d) zoznam použitej literatúry,
- e) súhrn aspoň v jednom cudzom jazyku (v anglickom, francúzskom, španielskom, nemeckom, alebo ruskom).

1.3.5 Zhrňujúci charakter písomných prác

Záverečná práca alebo diplomová práca môže mať rôzny rozmer – od kompilácie až po samostatnú písomnú prácu (rigoróznou) alebo dizertačnú prácu (akademicko-vedeckú prácu).

Aj diplomová práca, ktorá má *kompilačný charakter*, je predpokladom, predprípravou na serióznu vedeckú prácu. Môže dokazovať pripravenosť študenta, pokiaľ ide o jeho koncepčný postup. Najskôr si chce sám pre seba ozrejmiť predmet, metódy a metodológiu z odboru sociálna práca a vysporiadať sa s ním.

Akú prácu bude poslucháč písať, je plne na jeho rozhodnutí, na jeho odbornej vyspelosti, zrelosti, výraznosti, na jeho schopnosti koncepčne a dlhodobo pracovať a je tiež do určitej miery aj výsledným prejavom osvojenia si hodnotových a etických noriem v odbore sociálna práca.

Diplomová práca môže vychádzať z kompilačného prístupu – študent preukazuje, že má prehľad väčšej časti existujúcej literatúry a dokáže jasne vyložiť problematiku odboru sociálna práca, z jednotlivých škôl, smerov, názorov a prístupov dokáže vytvoriť syntetický prehľad, na základe ktorého môže vykonávať profesijnú činnosť v odbore sociálna práca.

Je plne na úvahe študenta, či sa uspokojí iba s interpretáciou známych poznatkov a prístupov vo vzťahu k vytypovanej téme, alebo chce preukázať

svoje vedomosti aplikovaním získaných poznatkov do praxe. To znamená, že aj v praktickej oblasti preukáže svoje schopnosti.

Rigorózna práca preukazuje, že absolvent má hlbšie vedomosti z odboru sociálna práca, je schopný samostatne pracovať s materiálom (našou i zahraničnou literatúrou) v odbore sociálna práca a je schopný vedomosti tvorivým spôsobom aplikovať v praxi.

1. Ak má absolvent záujem o náročný *výkon profesie* v odbore sociálna práca, jeho hlavným zámerom je obohatiť spoločenskú prax. Ťažisko jeho práce bude v spojení teórie s praxou.

2. Ak sa absolvent pripravuje na *vedeckú dráhu* v odbore sociálna práca, vtedy sú súčasťou jeho rigorózneho projektu základy metodológie výskumu.

Dizertačná práca je výsledkom dlhodobej vedeckej práce. Písomná časť dizertačnej skúšky spočíva vo vypracovaní písomnej práce, tému a rozsah určí školiteľ. Súčasťou písomnej práce je aj krátky písomný výklad (tézy) projektu dizertačnej práce.

Školiace pracovisko predkladá predsedovi skúšobnej komisie písomnú prácu doktoranda s vypracovaným písomným posudkom od oponenta, určeného na návrh školiteľa vedúcim školiaceho pracoviska.

V odôvodnených prípadoch (najmä ak doktorand môže okrem téz predložiť publikované pôvodné vedecké práce) sa písomná práca nevypracúva, s výnimkou písomného výkladu (tézy) projektu dizertačnej práce (Zbierka zákonov č. 131/1997).

1.3.5.1 Osobnostný prínos písomných prác

Význam napísania záverečnej alebo diplomovej práce je okrem plnenia povinnosti na záver štúdia sociálnej práce aj v tom, že poskytuje budúcemu sociálnemu pracovníkovi ďaleko širší prínos k jeho vlastnému samostatnému rozvoju. Pri koncipovaní diplomovej práce si definitívne dotvára vlastný osobnostný profil sociálneho pracovníka:

- a) samostatne sa rozhoduje, čomu sa bude hlbšie venovať,
- b) selektovaním materiálu sa sústavne rozhoduje o danej téme a posudzuje, zhodnocuje vlastnú výpoveď,
- c) skúsenosťami zefektívňuje vlastné výpovede (čo sa nedá ničím iným získať ani nahradiť),
- d) overuje výpovede a rozvíja svoje vlastné myslenie.

1.4 Habilitačné a inauguračné práce

Najnáročnejšiu skupinu tvoria *habilitačné, inauguračné a doktorské dizertačné práce*. Predpokladom je ich knižné publikovanie, kde je nutné rešpektovať predpísané obsahové a technické prvky (Vyhláška č. 330/1997 Zb.).

Habilitačná práca (jej knižné publikovanie s pridelením ISBN) je podmienkou na udelenie vedecko-pedagogickej hodnosti „docent“. Habilitačnou prácou preukazujeme schopnosť riešiť závažne sociálne problémy samostatným prístupom k ich riešeniu, prináša utriedenie, rozvíjanie, usporiadanie, posunutie teórie alebo praktických zámerov do novej polohy. Habilitačná práca výrazne ovplyvňuje celkovú teóriu sociálnej práce.

Inauguračná práca (jej knižné publikovanie s pridelením ISBN) je podmienkou na udelenie vedecko-pedagogickej hodnosti profesora sociálnej práce. Inauguračnou prácou preukazujeme samostatný a zjavný prínos na etablovaní a rozvíjaní sociálnej práce ako vedného (študijného) odboru, ovplyvnenie alebo určitou časťou sociálnej práce podstatné a výrazné posunutie teórie, metodológie a praxe sociálnej práce.

Profesori sú spravidla predstaviteľmi vlastnej „školy“ v odbore.

Doktorská dizertačná práca (jej knižné publikovanie s pridelením ISBN) je prejavom vedecky fundovanej činnosti, ktorá sa preukazuje publikovaním výsledkov vedeckej alebo výskumnej činnosti, je samostatným prínosom k rozšíreniu a prehĺbeniu vednej disciplíny, podstatným prínosom do medzivedných vzťahov, čo predpokladá aj jej akceptovanie v zahraničí. Po úspešnej obhajobe sa udeľuje vedecká hodnosť DrSc. (doktor vied).

1.5 Metodické poznámky

Autor písomného prejavu sa dostáva často do dilemy, ako vnímať, charakterizovať *novosť a originálnosť práce*. (Žatkuliak, 1977) Originálne vnímanie je pôvodné, vlastné, nové, doteraz ešte nevyslovené, je to autentickosť tvorivého diela. Originálnosť spája novosť s určitou pozitívnou hodnotou.

Pri koncipovaní písomných prác a pri vnímaní ich novosti a originalnosti vychádzame z toho, že za *novosť a originálnosť* pokladáme to, čo obsahuje takú stránku veci, javu, ktorú doteraz ešte nemal, alebo novým spôsobom zhrňa známe prvky a vlastnosti o sociálnych procesoch a objektoch.

Nové vedomosti, ak ich chceme vyšpecifikovať, možno rozdeliť na:

- objav nového empirického (experimentálneho) faktu, v prevažnej miere na základe teoretických zovšeobecnení výskumného materiálu,
- zo systému východiskových predpokladov odvodenie takých pojmov a súdov, ktoré sme nezískali empiricky,
- vytvorenie nových poznatkov a súdov (vedeckých tvrdení a princípov), ktoré logicky nevyplývajú z jestvujúceho súboru poznatkov (nedajú sa vtesnať do rámca existujúcich teórií a vynucujú si vytvorenie novej, širšej i všeobecnejšej sústavy teoretických poznatkov).

Rigorózna práca je bez nich nedostatočná a dizertačná práca je nemysliteľná.

1.6 Kultúra myslenia a tvorivosť v sociálnej práci

Predpokladom kultúrnosti prejavu, výstupov je *všeobecná kultúrnosť myslenia*. Platí to aj pri koncipovaní písomných prejavov.

Pri príprave písomného prejavu sa rozhodneme, čo chceme preukázať:

- našu schopnosť nestranne a dôkladne posudzovať už známe veci a postupy,
- spôsobilosť a návyk podrobovať **vlastné názory** samostatnej kritike,
- poznanie základných pojmov sociálnej práce,
- schopnosť presne artikulovať vlastné myslenie a zámery vlastného myslenia, v súlade s terminológiou sociálnej práce,
- znalosť súdov a úsudkov a ich tvorivé a vecné uplatňovanie,
- poznanie vlastných nedostatkov a identifikáciu chýb v uvažovaní,
- schopnosť reálne odmietať predsudky a slepú vieru v authority,
- vyjadríť vlastný morálny postoj k sebe samému (písomnú prácu berieme ako „nutné zlo“, opisovanie – plagiát, kompilát je výrazom neschopnosti alebo pohodlnosti, „nafukovanie“ textu na predpísaný počet strán, ideologické podriadovanie sa materiálu, slepé podriadovanie zamerania a obsahu školiteľovi, povrchné využitie a zdôvodnenie zistených údajov, zamlčovanie použitých prameňov, zamlčovanie prame-

ňov, ktoré svedčia proti našim stanoviskám – treba k nim zaujať stanovisko, uvádzanie prameňov, ktoré nie sú použité, zámerné skresľovanie údajov, použitie falošných dát a pod.)

i) písomnou prácou prejavíť vzťah k adresátovi písomnej práce, k osobe, inštitúcii (rešpektovanie, pohrdanie, ignorovanie).

Cieľom naznačených východísk (zámerov) pri tvorbe písomných výpovedí chceme usmerniť autora pri vlastnom rozhodovaní o tom, čo chce vyjadriť, a súčasne upozorniť na to, čoho by sa mal pri ich koncipovaní vyvarovať. Chceme podporiť zdravé sebavedomie študentov a uchádzačov o získanie akademických titulov v záujme zvýšenia efektívnosti ich obhajovania. Zároveň zvýšime úroveň prezentácie odboru sociálna práca na akademickej pôde, prínosu kvalifikačných prác všetkých stupňov a druhov.

1.6.1 Jazyk a štýl písomných prác

V príručke venujeme pozornosť písomným prejavom na rôznych úrovniach, s rôznym zámerom a s rôznou funkčnosťou. Preto aj používanie jazyka a štýlu práce bude špecifické. V zápisoch (napr. spracovanie prednášky) alebo v seminárnej práci si postupne osvojujeme využívanie odborného štýlu. Na záverečnú, diplomovú prácu, doktorskú a dizertačnú písomnú prácu sú kladené nároky na úrovni odborného (vedeckého) štýlu, s dodržiavaním noriem citácie a pod.

Štýl je spôsob prejavu, ktorý vzniká cielavedomým výberom, usporiadaním a využitím jazykových i tematických prostriedkov, so zreteľom na situáciu, funkciu, zámer autora a na obsahové zložky prejavu.

Štýl písomných prejavov je **náučný (odborný)**, monologický, s pevnou kompozičnou kostrou a s prehľadným členením. Pozitívnou vlastnosťou vedeckého štýlu je systém, ktorý umožňuje rýchlu orientáciu, čitateľnosť výpovede. Vety sú úplné, má pevnú kompozičnú kostru a prehľadné členenie. Lexika je vecná, uplatňujú sa presné, vedecké, jednoznačné termíny, nevyhnutné sú presné definície, exaktný výklad kategórií a pojmov z odboru sociálna práca.

Moderný vedecký štýl v značnej miere uplatňuje symboliku, exaktné údaje, tabuľky, grafy. K výkladovým žánrom náučného štýlu, pokiaľ sú v písomnej podobe, patrí dizertácia, štúdia, článok, úvaha, prednáška, referát, koreferát, diskusný príspevok, posudok (Mistrík, 1988b).

2. PRÍPRAVA PÍ SOMNEJ PRÁCE

Príprava písomnej práce vyžaduje v prvom rade koncepčný prístup. Využívame vlastné skúsenosti zo záznamu prednášok, z práce so študijnými materiálmi, z písania referátov, seminárnych, ročníkových, bakalárskych písomných prác. Pokiaľ sme nesledovali problematiku témy diplomovej práce od konca druhého ročníka, máme tieto možnosti:

- vyberiem si tému zo zoznamu tém navrhovaných katedrou,
- dohodneme si tému písomnej práce s vyučujúcim, ktorý vedie výskum sociálnej práce alebo je naň napojený,
- navrhne tému diplomovej práce s problematikou, ktorej sa venujeme mimo štúdia (napr. práca v treťom sektore, v charite a pod.).

V prípade vlastného návrhu témy diplomovej práce je nutné, aby sme prišli s konkrétnou predstavou o účelnosti a význame – funkcii písomnej diplomovej práce, prípadne s návrhom jej základnej štruktúry.

Východiskovým kritériom pri rozhodovaní študenta, akú záverečnú, diplomovú, rigoróznou, dizertačnú prácu bude písať, je vytvoriť si danou témou priestor na vlastnú realizáciu, na vyjadrenie prezentácie prostredníctvom vlastných postojov alebo názorov možnosť samostatne preukázať vlastné kvality.

2.1 Výber témy

Výber témy písomnej práce je rozhodujúci, preto sa na záverečnú alebo diplomovú prácu pripravujeme od druhého ročníka. I keď sa môže stať, že tému niekoľkokrát zmeníme, je to prejavom postupnej selekcie, ktorou smerujeme k optimálnemu rozhodnutiu. Výber ovplyvňuje veľa rôznych názorov, úvah, rozhodnutí a odmietnutí. Je to prirodzený proces postupného kryštalizovania sebaaprezentácie.

Téma rigoróznej práce alebo dizertačnej práce zvyčajne v nás rezonovala už počas štúdia sociálnej práce alebo vznikla dotykom s praxou,

s potrebou vyjadriť sa k vážnym témam odboru sociálnej práce či overiť si vlastné názory, postoje na efektívne využitie nášho profesijného postupu, alebo na rozvoj odboru sociálna práca. Často môže byť aj vyjadrením nespokojnosti s využívaním teoretických poznatkov v praxi.

Voľba témy vyplýva z nášho záujmu. Otázkou je, či budeme voliť široký alebo špecifickejší prístup.

Zameriť sa na práce, ktoré vyžadujú encyklopedické vedomosti (veľkú sčítanosť), alebo spracúvať témy, ktoré sa bezprostredne dotýkajú praxe a nadväzujú na ňu, s pocitom, že sme si v našom vedomí vytvorili a podporili sociálnu potrebnosť budúcich výsledkov našej práce. Zámerne používame pojem potrebnosť. Keď totiž autor potrebnosť nepocituje (nevie o nej), alebo ju aspoň nevie odhadnúť (stačí aj intuitívne pocitovanie danej témy), tak pravdepodobne nie je oprávnený písomnú prácu vôbec začať.

Široký záber je charakteristický pri prvom uvažovaní o téme. Je to prirodzený postup, z ktorého by sme mali postupne vyselektovať konkrétnu a vecnú tému. Široký záber nás orientuje smerom k všeobecnejšiemu a niekedy aj povrchnejšiemu postupu, na takom malom priestore nie sme schopní skúmať problematiku do hĺbky a vypovedať o nej. Obsahovo veľké množstvo bibliografického materiálu nás zvädza ku kompilácii.

Potvrďuje sa téza, že **čím užšia problematika – tým väčší efekt**. Hlbšie a rýchlejšie sa preniká do problému, samo osebe nás to núti „ponoriť“ sa do neho a tým zvyšovať účinnosť našej výpovede. Nabáda nás to aj na aplikáciu a experiment.

Praktické a účelové zameranie „významu“ písomnej práce je opäť na rozhodnutí autora. Nemajme „veľké oči“. Možno uviesť všeobecnú úvahu, že toho, kto vychádza z účelového prístupu (a spĺňa základné kritériá písomnej práce), nenúťme k tak orientovanej práci, ktorá už svojím zameraním predpokladá, že autor bude pokračovať napr. rigórnou prácou na získaní akademického titulu PhDr.

2.1.1 Vedeckosť, kompilát alebo plagiát...

Rozmer **kompilátu** spočíva v priradovaní známych vecí s konštatčnou hodnotou bez záverov, vývodov, práca nie je prejavom schopnosti samostatne myslieť a samostatného prístupu, analyzovania a syntetizovania sociálneho poznania a riešenia sociálnych problémov.

Pokiaľ spracúvame tému, ktorú pred nami ešte nikto nespracoval, nezhmul danú problematiku (býva to zjavné pri interdisciplinárnych odboroch, jedným z ktorých sociálna práca je), môže mať naša práca hodnotu určitej odbornej výpovede, čím nadobúda znaky vedeckosti.

Plagiátom označujeme také postupy v písomnej práci, ktoré vychádzajú z vymyslených prieskumov alebo vymyslených záverov a používajú ich, použitie nepreloženého zahraničného textu a potvrdzovanie svojich záverov citovaním neexistujúcich či svojvoľne upravených (podsunutých) materiálov alebo odvolávanie sa na ne.

Necitovať dokumenty nie je len vecou etiky a morálky, ale aj nároku na autorské právo. Aj naša práca sa po obhajobe stáva verejne prístupnou a tiež každý autor bude povinný jej použitie (alebo použitie jej časti) citovať.

Užitočnosť výskumu (prieskumu), pre ktorý sa pravdepodobne rozhodneme, je v tom, že práca by mala dopĺňať, rozvíjať novými skutočnosťami už známe veci a naše závery, poznatky by mali byť všeobecne akceptovateľné a mali by ovplyvňovať ďalšie postupy v odbore sociálna práca.

Výskumom potvrdzujeme (alebo vyvraciam) predpoklady, z ktorých vychádzame. Pri použití hypotéz už prostredníctvom ich artikulácie a tiež verifikácie sledujeme vecnosť. Preto predmetom výskumu je poznateľný, identifikovateľný predmet, ktorý je spravidla merateľný. O predmete zvažujeme veci, ktoré ešte neboli vypovedané, alebo sa na ne dokážeme pozrieť novým pohľadom.

Ako optimálne riešenie pri koncipovaní záverečnej alebo diplomovej práce sa javí nadviazanie na vedeckovýskumnú koncepciu katedry, pracoviska, čím sa bližšie oboznamujeme s postupmi ich vedeckovýskumnej činnosti. Výberom môžeme reagovať na spoločenské objednávky od jednotlivých inštitúcií, rezortov, ústavov a pod.

Využijeme pritom **jazykové znalosti**, študijné praxe, zahraničné pobyty, stáže, prítomnosť zahraničných expertov na Slovensku a pod.

Snahou katedry a poslucháča je nájsť účelné a uspokojivé riešenie s rešpektovaním záujmov poslucháča, jeho predpokladov na riešenie teoretickej témy, jeho experimentálneho alebo aplikačného zamerania.

Definitívny názov témy záverečnej a diplomovej práce je tvorivým procesom, ktorý vzrúde z výsledkov práce so študijným materiálom a z kvality spolupráce s vedúcim záverečnej alebo diplomovej práce.

Dospievame k záveru, že výber témy by nemal byť zhodný s doteraz spracovanými témami diplomových prác, ak by neprinášal nový pohľad. Z toho netreba mať žiadnu obavu, lebo nám to umožňuje vlastný prístup

a vyskúšanie si vlastných schopností a na záver upevnenie dôvery vo vlastné sily.

Stratégia koncipovania písomnej práce je kvalitatívnym prejavom prístupu študenta, rigoróznata, doktoranda.

Zamyslime sa aj nad **časovým hľadiskom** tvorby písomných prác, ktoré sa zvyčajne uvádza v rozpätí: najdlhšie tri roky a najmenej pol roka. Napr. v magisterskom štúdiu to reálne zodpovedá potrebe začať s prácou koncom druhého ročníka. Prečo sme zástancami začatia diplomovej práce koncom druhého ročníka:

- a) študent už má predstavy v problematike odboru sociálna práca,
- b) prostredníctvom výberu si v kreditovom systéme vytvorí dôvod venovať sa takým prednáškam, ktoré podporujú tvorbu jeho diplomovej práce,
- c) vytvorí si skladbu a obsah čiastkových skúšok zameraných na diplomovú prácu, inými slovami začína sa sám „špecializovať“ (v tom je aj jedna z funkcií kreditového systému),
- d) študent si vytvorí vlastný motivačný systém na čiastkové skúšky, ktoré nezostávajú v polohe „nutného zla“,
- e) vyhne sa časovému stresu, má čas na zozbieranie dostatočného množstva materiálu a na jeho analýzu, syntézu, selekciu a spracovanie konceptu písomnej práce. Potom diplomové práce nie sú iba konceptom, do ktorého je „natlačený“ materiál, ktorý sme narýchlo zohnali. Voľba argumentov nie je náhodná, nesystematická, členenie práce sa stane logické, najmä jeho vnútorná nadväznosť je systematická a pod.,
- f) keď študent vie, o čom a ako bude diplomovú prácu písať, je len otázkou trpezlivosti a času, kedy ju dopíše,
- g) na prípravu a spracovanie písomnej práce máme čas – vyzrieva v našej myšli.

Odporúčame, aby najneskôr v štvrtom semestri štúdia študent mal možnosť absolvovať základy metodológie a výskumných metód sociálnej práce.

Keď nedokážeme študovať materiál v cudzom jazyku, zostávame na polceste a naša práca bude mať charakter niečoho medzi „prehľadom“ t. j. kompilačnou prácou a náznakmi monografie. (Odporúčanie pre tých, ktorí neovládajú cudzí jazyk a odmietli sa ho od konca druhého ročníka učiť alebo zdokonaľovať sa v ňom súbežne s prípravou písomnej práce: voľba písomnej práce by mala byť zameraná tak, aby vystačili s existujúcim jazykovým potenciálom a s využitím prekladov.

O tom, či bude mať záverečná práca, diplomovka, rigorózna alebo dizertačná práca zmysel a význam, nerozhoduje ani vysoká škola, ani

vedúci práce, ale rozhoduje o tom autor písomnej práce. Aj vynikajúca téma sa dá povrchne spracovať, na druhej strane však z aj na prvý pohľad priemernej témy sa dajú spracovať nové prístupy a získať originálne poznatky. V podstate platí všeobecná zásada: keď nevieš, čo máš písať, tak nepíš.

Z vlastných skúseností z postupu pri príprave napr. diplomovej práce možno zovšeobecniť, že keď študent po niekoľkých konzultáciách pochopil riešenie tematiky práce, „stratí sa“ a prácu prinesie na poslednú chvíľu a už v čistopise. Keďže sa už vtedy nič nedá „robiť“, na obhajobu sa dostáva práca „nedočistená“, „nedozretá“, a tým i so zníženou hodnotou výpovede.

Záverom možno zhrnúť, že názov témy nevzniká ihneď, spravidla po náčrte obsahu písomnej práce (časti a podčasti) nás k definitívnemu rozhodnutiu dovedú témy písomnej práce. Aj tak ešte ostáva otvorenou možnosť, že počas zberu, triedenia a štúdia materiálov prídeme na nový nápad, ktorý nás uchváti, a dospejeme k definitívnemu vyšpecifikovaniu názvu témy písomnej práce.

2.2 Zadanie témy

Po predbežnom prerokovaní s vedením katedry, s potenciálnym vedúcim diplomovej práce a po vlastnom rozhodnutí prihlasujeme dohodnutú tému alebo nám diplomovú prácu zadá katedra.

Téma diplomovej práce sa písomnou formou odovzdáva na katedru a obsahuje tieto najzákladnejšie údaje:

- a) názov katedry,
- b) meno a priezvisko študenta,
- c) názov témy a základné smernice, z ktorých má študent vychádzať,
- d) termín odovzdania diplomovej práce,
- e) meno vedúceho diplomovej práce a vhodné je uviesť aj meno oponenta.

Zadanie témy má na niektorých vysokých školách svoje špecifiká, ktoré je študent povinný rešpektovať.

V rámci rigorózného pokračovania a doktorandského štúdia je zadanie témy podobné. Špecifikum je najmä v jej nadväznosti na vedeckovýskumnú prácu, alebo sa uskutočňuje priamym vypisovaním tém, ktoré vedeckovýskumná inštitúcia nedokáže vlastnými silami pokryť, alebo pracovisku (katedre) ide o kontinuitu výskumu so spoločenskou praxou.

2.3 Projekt vypracovania písomnej práce

Konkretizovanie našich predstáv a zámerov nevzniká z nejakého „vnuknutia“, ale z dlhodobého a koncepčného uvažovania nad písomnou prácou („nosenia ho v hlave“). Postupné stotožnenie sa s tým, čo chceme vypovedať (je to jedna zo zložiek aktívneho štúdia, prípravy písomnej práce), sa stáva podnecujúcim prvkom pri hľadaní, selekcii, poznávaní a vytvorení konečnej podoby písomnej práce.

Podmienkou úspešnosti vypracovania záverečnej alebo diplomovej práce je spresnenie postupu celej činnosti. Projekt postupu je treba zásadne spracovať písomne, s ponechaním voľného miesta na jeho potrebné dopĺňanie a spresňovanie.

Nestráčajme chuť, aj keď rozčlenenie jednotlivých postupov a úkonov sa nám zdá zložité, najmä preto, že:

- a) v podstate je to po prvýkrát, keď plánujeme ucelenú činnosť s konkrétnym výstupom na dobu viac ako jedného roka,
- b) po prvýkrát sa stretávame s „obrovským“ množstvom materiálu, ktorý musíme spracovať, vyselektovať, konkrétne písomne využiť a na obhajobe prezentovať,
- c) vlastným pracovným vymedzením činností spresňujeme postupy, sami si verifikujeme dodržiavanie časového rozvrhu,
- d) sami sa rozhodujeme, ako vymedziť prípravu, čas a priestor na prieskum a ako určiť spôsob spracovania a efektívnosť záverov,
- e) funkčne začleňujeme do reálneho života plnenie povinností vyplývajúcich z tvorby diplomovej práce, v súlade s ďalšími praktickými povinnosťami,
- f) sebakontrolou prejavujeme aktívny a konštruktívny prístup k samostatnému riešeniu problémov, ktorý je tiež prípravou na vlastné povolanie,
- g) píšeme si vlastnú kapitolu sociálneho zrenia.

2.3.1 Osnova písomnej práce

Predpokladom vytvorenia základnej predstavy koncipovania písomnej práce je prvotný náčrt, skica vlastnej práce „v hlave“, ktorú rýchlo dajme na

papier. Tým predbežne obsahovo a metodicky rozčleníme jej štruktúru. Osvedčilo sa predbežné spracovanie dvoch východiskových prvkov:

- a) napísať názov práce, akú tému budeme spracovávať, čo uvedenou témou chceme vyjadriť, ktorým smerom sa budeme orientovať v hľadaní podkladového materiálu, čo nového chceme danou prácou vypovedať (predpokladané hypotézy), čo chceme priniesť spoločenskej praxi, ako možno dané poznatky využiť na rozvoj odboru sociálna práca a pod.;
- b) náčrt názvov jednotlivých kapitol, častí so sledovaním logickej štruktúry a nadväznosti, aby sme vytvorili systémový celok bez opakovania a aby sa dosiahla validita významu a účelnosti písomnej práce. Týmto spôsobom vylučujeme všetko, čo tam nepatrí. (Keď takúto osnovu napíšeme a na pár dní ju odložíme „uležať“, nebudeme prekvapení vlastným zistením, že kto mohol takúto hlúposť napísať.);
- c) po predbežnom náčrte téz písomnej práce ich v priebehu spracúvania materiálov pružne doplníme, čím si spresňujeme reálnu predstavu o práci, vytypujeme nové problémy a najmä súvislosti metodologických postupov a výpovedí.

Pracovnému plánu, konkrétnej organizácii a plánovaniu sociálneho výskumu (prieskumu) sa venujeme v samostatnej časti (IV.).

Náčrtnime iba pracovnú osnovu výskumu (prieskumu):

- a) premet práce – definícia problému,
- b) predchádzajúci výskum,
- c) pracovná hypotéza,
- d) údaje na doloženie hypotézy,
- e) rozbor všetkých uvedených skutočností,
- f) dôkaz o oprávnenosti hypotézy,
- g) závery a ďalší smer budúcich výskumov.

2.4 Príprava materiálu na písomnú prácu

Po prediskutovaní so školiteľom a po spoločnom dohodnutí sa na postupoch dospievame k upresneniu východiskového stavu:

- a) zámer a cieľ práce,
- b) predpokladaný rozsah práce,
- c) metodologické spracovanie, zhromaždenie dostatočného materiálu, ktorý chceme použiť pri koncipovaní práce.

Poslucháč má možnosť využívať skúsenosti zo zhromažďovania bibliografického materiálu na prípravu seminárnych prác a na základe týchto skúseností ucelenejšie postupovať pri spracúvaní sociálneho projektu. S touto skúsenosťou sa omnoho ľahšie rozhoduje a pracuje.

Obsah, rozsah a špecifickosť materiálu by mal zodpovedať zameraniu práce. Výber a príprava materiálu na záverečnú alebo diplomovú prácu vyplýva z toho, akú prácu sme sa rozhodli robiť. Či pôjde iba o prezentovanie teoretického zvládnutia odboru sociálna práca, alebo aj o jeho aplikovanie do praxe prostredníctvom výskumu (prieskumu).

Výber a príprava materiálu na rigoróznú písomnú prácu bude zodpovedať cieľu práce, ktorým je preukázanie samostatnej práce s literatúrou a využitie poznatkov pre spoločenskú prax.

Výber a príprava dizertačnej práce je podmienená vedecko-akademickou hodnotou, ktorú chceme dosiahnuť, a je najvyšším stupňom **vysokoškolskej prípravy**. Preto je súčasťou práce aj samostatný výskum vo vymedzenej oblasti a náročné spracovanie výsledkov.

2.5 Výber primárnych a sekundárnych dokumentov

Keď sme už rozhodnutí – vymedzením predmetu písomnej práce a predmetu skúmania v práci (v sociálnej práci to môže byť teoretický problém, výskumný; prieskumný; prevažne konkrétny sociálny jav, sociálny problém, na ktorý aplikujeme špecifické prístupy a postupy sociálnej práce), začíname s výberom dokumentov.

Východiskovými (primárnymi) prameňmi budú publikované monografie z danej tematiky. Postupne sa môžeme dopracovať k jednému základnému prameňu, ktorý začneme spracúvať (môže to byť aj kapitola alebo štúdia).

Sekundárne pramene sú tie, ktoré obsahujú údaje o tom, čo sa o tejto problematike napísalo, ako hodnotili problém iní, čím splníme ďalšiu základnú požiadavku najmä na rigoróznú a celkom určite na dizertačnú prácu – povinnosť uviesť informácie o doterajšom spracovaní tematiky inými autormi. Vhodné je uvádzať doteraz obhájené záverečné a diplomové, rigorózne a dizertačné práce.

Príklad: V tomto prípade nám ako základná literatúra plní funkciu konkrétna monografia alebo monografie viacerých autorov a sekundárnou literatúrou sú doteraz publikované state v zborníkoch, časopisoch,

z konferenčných vystúpení, diplomových, rigorózných, dizertačných prác, prednášok, prednesených referátov.

Prakticky je možný aj taký postup, že nájdeme prvú stať alebo kapitolu v použitej literatúre, a tým začneme zostavovať východiskovú (úvodnú) bibliografiu.

Príručná kartotéka sa dá robiť rôznymi formami. Východiskovou býva *mechanická kartotéka*, ktorú si zavedieme formou kartotočných lístkov uložených v krabičke. Na lístky zapisujeme nielen údaje z knihy, ale aj signatúru knihy. Môžeme prevziať systém z knižnice, ktorý sa nám zdá najefektívnejší.

Keď autor práce predpokladá, že chce ďalej pokračovať v odbornom raste v oblasti danej témy, je dobre, ak si začne pripravovať vlastnú študijnú rešerš s využitím napr. formy abstraktov.

Najefektívnejší postup je nechať si vyhotoviť rešerš v knižnici, prediskutovať ju so školiteľom a spoločne urobiť základný výber východiskovej literatúry.

Potrebné je zvládnuť:

- a) výber existujúcej domácej a zahraničnej literatúry, čo sa o danej téme publikovalo,
- b) okrem knižných publikácií treba zmapovať zborníky, časopisecké články, diplomové a výskumné práce, prípadne použiť i vlastné záznamy z prednášok.

Opäť bude rozdielny prístup k výberu literatúry na záverečnú, diplomovú, rigoróznú a dizertačnú písomnú prácu. Stupňovať sa bude najmä hĺbka štúdia a podiel zahraničnej literatúry.

2.6 Štúdium vybraných primárnych dokumentov

Štúdiom vybraných primárnych dokumentov sledujeme vytvorenie systémového celku, a tým si vytvárame aj predpoklad na systémové spracovanie získaného materiálu. Cieľom je vytvoriť premyslený, logický skĺbený a komplexný celok.

Systémový prístup dostáva postupne konečnú podobu:

- a) v komplexnosti podkladov na písomnú prácu,
- b) v postupnom uplatnení hodnotiacich kritérií pri výbere materiálov,
- c) pri zjednotení vecnej, metodologickej, jazykovej a tiež formálnej stránky textu – materiálu.

Počas štúdia materialov dotvárame metodiku vlastného spracovania a hľadáme primerané metódy pri tvorbe písomnej práce. Máme niekoľko možností:

- a) použijeme známe a všeobecne platné vedecké metódy,
- b) racionálnym výberom aplikujeme metódy z jednotlivých vedných odborov, v sociálnej práci najmä z hraničných vedných odborov,
- c) vytvárame vlastné postupy a techniky, podporujúce čo najefektívnejšie dosiahnutie cieľa.

Výber metód podriadujeme zámerom a cieľom práce smerom k funkčnosti a k výsledkom, ktoré možno dosiahnuť len cieľavedomým, účelným postupom.

Nami overovaný prístup ku kvalifikačným prácam sa postupne prejavuje v tvorivom hľadaní prameňov a v ich kritickom a exaktnom spracovaní. Je to postupný prechod od **mechanického** pasívneho preberania vedomostí (ktorým musíme prejsť, ale raz s ním aj skončiť) k **aktívnemu, hodnotiacemu, selektívnemu prístupu**.

2.7 Pracovné a časové rozvrhnutie práce

Sme pred dilemou pracovného a časového plánu. Vysporiadali sme sa s tým, že najprv potrebujeme vedieť, čo budeme robiť, čo to pravdepodobne vyžaduje, až potom môžeme uvažovať o pracovnom postupe a časovom usporiadaní.

Pracovných postupov je takmer toľko, koľko je autorov. Zrekapitulujme, čo sme si osvojili:

V **názve práce** sme vyjadrili najzákladnejšie zameranie práce, prvú predstavu, vytypovanie sociálneho zámeru, vrátane predstavy o postupoch.

V **úvode práce** sme si ujasnili, čo chceme danou témou dosiahnuť, čo chceme prezentovať, čo chceme nového alebo originálneho vypovedať. Rozhodli sme vlastne o definitívnom prístupe k práci:

- a) chceme len prácu napísať (zbaviť sa nutného zla a pod.),
- b) chceme po sebe zanechať stopu na vysokej škole, prezentovať, že sme schopní, že vieme, čo chceme, a že sa na nás možno spoľahnúť,
- c) už spracovaním diplomovej práce chceme presvedčiť, že sme oprávnení uchádzať sa o rigorózne pokračovanie s udelením akademického titulu PhDr. Preto preukazujeme nielen teoretickú zdatnosť v diplomovej práci, ale svedomitosť a trpezlivosť pri koncipovaní a realizácii výskumu (prieskumu).

Obsahom práce (projektom) sme vypovedali o našom prístupe a zároveň sme i písomne prezentovali náš zámer.

Vpracovanie základného rámcového časového plánu, chronologické usporiadanie jednotlivých realizačných etáp sprehľadní samotnú prácu, zvyšuje efektívnosť, je formou sebakontroly a umožňuje priebežne hodnotiť výsledky. Bez utvorenia si konkrétneho režimu práce je prístup k tvorbe diplomovej práce je živelný.

Časový plán tvorby písomnej práce zvykne mať konkrétnu podobu:

- a) ujasnenie si témy, predmetu, cieľa a prediskutovanie konceptu so školiteľom,
- b) zhromaždenie základného materiálu,
- c) pokiaľ sme ešte neurobili projekt, tak ho treba urobiť,
- d) štúdium vybraných materiálov,
- e) roztriedenie výsledkov štúdia,
- f) postupné spracovanie prvej verzie,
- g) predloženie prvej verzie na konzultáciu,
- h) uplatňovanie pripomienok školiteľa,
- ch) odovzdanie práce v požadovanom termíne.

Časový horizont rigorózne práce je po splnení predpísaných kritérií, prekonzultovaní témy práce s predsedom komisie a schválení dekanom fakulty (úhrady poplatku) ohraničený dobou 12 mesiacov do odovzdania rigorózne práce. Obsahová stránka časového plánu je v kompetencii uchádzača.

V **doktorandskom štúdiu** školiace pracovisko prideli novoprijatému doktorandovi „školiteľa“, ktorý podľa zákona v súčinnosti s doktorandom a v súlade so študijným programom doktorandského štúdia zostavuje individuálny študijný program a vedecký program a po jeho prerokovaní s vedúcim katedry (ústavu) alebo s vedúcim oddelenia externej vzdelávacej inštitúcie, v ktorej sa bude doktorandské štúdium vykonávať, ho predkladá ho na posúdenie (Zb. č. 131/1997).

2.8 Koncept práce – pracovná verzia písomnej práce

Koncept písomnej práce je prvé rukopisné spracovanie textu písomnej práce. Písomná práca tu dostáva konkrétnu a detailnú podobu.

Zápis konceptu je podriadený spôsobu spracovania písomnej práce (ručne, na počítači). Potrebné je spracovať ho na papier formátu A4, na jednej strane ponechať dostatok priestoru na postupné úpravy, vsuvky, poznámky.

Predvídavo treba stránky číslavať. Prvé diplomové práce z odboru sociálna práca boli zostavované s úpornou snahou prezentovať, čo to vlastne sociálna práca je. Pritom na Slovensku bolo a je pramálo literatúry v odbore sociálna práca. Záverečné práce mali vyslovene kompilačný charakter, s preukázaním najvšeobecnejších vedomostí z odboru sociálna práca.

Ďalšiu skupinu tvorili práce, ktoré vyplývali zo zamerania iných vedných odborov (teda orientované psychologicky, pedagogicky či sociologicky), a tie boli, prirodzene, poplatné príbuzným odborom.

Absolvovanie štúdia sociálnej práce už neopravňuje poslucháčov vstupovať do písomnej práce obsiahlym výkladom abecedy odboru sociálna práca, ale pozornosť treba venovať tým kategóriám, termínom a pojmom, ktoré sa v danej práci používajú a sú bezprostredným predmetom našej práce.

Každý termín, ktorý v práci používame, treba objasniť a pri používaní viacerých možných výkladov určitého termínu treba vytvoriť „pracovnú definíciu“, s ktorou v písomnej práci pracujeme.

Po zhromaždení a utriedení dostatočného materiálu, ktorý sme rozhodnutí použiť v práci, po vnútornom stotožnení sa s celkovým zámerom práce, s obsahom (osnovou), s názvami kapitol a častí, pristúpime k postupnému spracúvaniu textu práce.

Pred začatím písania konceptu ešte raz prejdeme osnovu práce. Zamerajme sa na predpokladanú výpoveď, najmä na:

- a) logické usporiadanie jednotlivých kapitol, či sledujú predpokladaný zámer výpovede s využitím študijných materiálov, ktoré sme si už pripravili,
- b) osobitné prejdienie každej kapitoly a spresnenie štruktúry každej časti, jej rozčlenenie a ujasnenie si ich miesta v celkovom zámere písomnej práce,
- c) zjednotenie terminológie, aby sme používali jednoznačný výklad termínov, pojmov,
- d) po štylisticko-gramatickej úprave textu a získaní presvedčenia, že práca je už hotová, ju dáme prepísať alebo vytlačíme jej prvý čistopis,
- e) odporúča sa na určitý čas napísaný koncept odložiť, v hlave nám postupne „dozrieva“ a priebežne robíme spresňujúce poznámky,
- f) prekontrolujeme, či odkazy, citácie sú v zhode so slovenskou normou na písanie kvalifikačných prác.

Po vytlačení je potrebné urobiť vlastnú korektúru konceptu so zameraním na jazykovú stránku a úpravu textu. Dôležitou prácou na koncepte je tiež premyslene usporiadať tabuľky, grafy, obrázky a definitívne ich vyselektovať – ktoré zostanú v texte a ktoré sa použijú ako prílohy.

Text napíšeme alebo vytlačíme v definitívnej podobe.

3. ŠTRUKTÚRA PÍ SOMNEJ PRÁCE

Štruktúra seminárnych, ročníkových, záverečných, certifikačných, diplomových, rigorózných a dizertačných alebo iných kvalifikačných prác je podriadená ich zámeru a cieľu. Ako vyplýva z kritéria funkčnosti, rozlišujeme ich hodnotu a kvalitu (metodologickú a obsahovú štruktúru) a rozdielne stupne informácií a vedeckých výpovedí, ktoré majú rozdielne vecné a formálne ukazovatele.

Cieľom je poznávať, podnecovať, rozvíjať a vytvárať sebareflexiu odboru sociálna práca, ktorá konštruje, usporadúva a sceluje pojmovú a metodologickú paradigmu dimenzií predmetu a metód aplikovanej vedy o človeku.

Logickou a vecnou štruktúrou písomnej práce dávame konkrétnu podobu našim zámerom a cieľom, ktoré ňou chceme prezentovať.

Otvorený priestor pre našu tvorivosť skonfrontujeme so základnými prácami, ktoré sa osvedčili v teórii a praxi (Predhovor, s. 4).

Uvedieme niekoľko možných postupov – už aj preto, aby sme poukázali na priestor, v ktorom prejavíme vlastnú schopnosť, využijeme nadväznosť, v ktorej autor najlepšie vyjadrí vlastné zámery.

3.1 Úvod

Zdôrazňujeme, že úvod (i-keď sa dotvára do definitívnej podoby počas tvorby práce) je uvádzacou časťou písomnej práce, komentárom k jej obsahu.

Začíname zdôvodnením zvolenej problematiky (tematiky), ktorú spracúvame. Poukážeme na jej význam a aktuálnosť a na jej začlenenie do celkového kontextu súčasného poznania. Dôležitým prvkom je vyjadrenie osobnej motivácie, inšpirácie pri voľbe spracúvanej témy, čím už preukazujeme konkrétny stupeň osobného vzťahu.

Jasne a vecne vyjadříme základné ciele písomnej práce. Tým upriamime čitateľa na to, z akého zorného uhla sledujeme danú oblasť v predkladanej práci.

Oboznámenie sa so štruktúrou práce, s obsahom jednotlivých kapitol a častí dokumentuje väzbu medzi obsahom a formou. Stručne upozorníme na použité metódy spracovania.

V závere úvodu sa môžeme zmieniť o konkrétnych objektívnych alebo subjektívnych problémoch, ktoré výrazne ovplyvnili spracovanie písomnej práce.

Keď uznáme za vhodné, vyslovíme poďakovanie tým, ktorí nám pomohli pri spracovaní písomnej práce. Môžeme to napísať aj na zvláštnom liste pred úvodom.

3.2 Teoretická časť

Už nám je jasné, že keď chceme komunikovať s adresátom (platí to aj o písomnej forme komunikácie), treba vymedziť pojmy, ktoré budeme v práci používať (témotvorné pojmy). Spôsob používania, výkladu témotvorných pojmov bude jednoznačne podriadený cieľom výpovede.

Výrazne sa budú odlišovať (tak ako sa napr. odlišujú ciele diplomovej, rigoróznejšej a dizertačnej práce) prístupy a postupy pri ich spracovaní.

Cieľom diplomovej práce je poukázať na zvládnutie teoretického poznania v odbore sociálna práca, s možnosťou jeho využitia pre prax. V rigoróznejšej práci preukazujeme schopnosť samostatne pracovať s našou a zahraničnou literatúrou a s možnosťou jej využitia pre prax. V dizertačnej práci preukazujeme nielen akademické vedomosti, ale jednoznačne musíme prejavovať aj vlastný vedecký potenciál ako predpoklad na získanie akademicko-vedeckej hodnosti PhD.

Postavení sme pred rozhodnutie, ako pristúpime k práci:

1. Prikloníme sa k postupu, že nám postačí **preukázať vedomosti** z odboru sociálna práca. Tým sme sa rozhodli, že naša práca bude mať kompiláčny charakter. Asi nám nič iného nezostáva, len prejavovať veľkú trpezlivosť a pracovitnosť, zamerať sa na štruktúru práce, technické vybavenie práce, precízne spracovanie (s prílohami, grafmi, tabuľkami a pod.) a na celkový dojem z písomnej práce. Zameriame sa viac-menej na efekt.

Štruktúra takejto práce vyžaduje preukázanie osvojenia si všeobecnej teórie a diferencovaných oblastí sociálnej práce, preukázanie schopnosti samostatného výberu podstatných, kľúčových prvkov ako efektívnej výpovede.

Témotvorné pojmy, ktoré budeme v písomnej práci používať, sú súčasťou kategórií sociálnej práce a zostávajú v polohe ich výkladu a nášho usporiadania.

Podobný postup môžeme využiť v jednej z diferencovaných oblastí sociálnej práce (komunitná sociálna práca, supervízia, podniková sociálna práca a pod.). V tom prípade je potrebné nadviazať na východiskové kategórie sociálnej práce (dôkaz o ich poznaní), s ktorými budeme v písomnej práci pracovať.

2. Kvalitatívne vyššou formou písomnej práce je **využívanie vedomostí**. To už predpokladá teoreticko-praktické zvládnutie teórie sociálnej práce na takej úrovni, ktorá nás oprávňuje na tento postup. Môžeme to prejavovať napr. ich využitím v empirickej časti.

V tomto prípade témotvorné pojmy sú základom, ktoré bud spracúvame v prvej kapitole, alebo (ako prejav vyššej kvality písomnej práce) im venujeme pozornosť v priebehu textu. Keď uznáme za vhodné, môžeme ich počas používania i bližšie špecifikovať. Nevyhnutná je presná citácia (autor, dátum, strana). Tieto prvky písomnej práce sú v podstate charakteristické a nevyhnutné požiadavky pre pokračovanie v samostatnom štúdiu odboru sociálna práca, pre absolventov vysokoškolského magisterského štúdia sociálnej práce alebo príbuzných študijných odborov. Zodpovedá to aj požiadavkám na rigorózne práce.

3. Náročnou formou písomnej práce autor **preukazuje predpoklady vedecky pracovať a jej výsledky využiť v praxi**. Je dôkazom zvládnutia teoreticko-praktických vedomostí v oblasti sociálnej práce na predchádzajúcich stupňoch.

Vymedzovanie témotvorných pojmov je podriadené cieľom písomnej práce. Základným cieľom je vyjadrenie nových poznatkov a ich aplikácia do praxe. Preto východiskové kritérium hodnotenia písomnej práce je jej prínos pre poznanie a prax.

Využitie domácej a zahraničnej literatúry o zvolenej téme vyplýva zo zamerania – k akej písomnej práci sa prikloníme. Rozsah a využitie výberu je na nás. Literatúru môžeme využívať ako informačný prvok na dokladovanie určitého témotvorného pojmu, ako podklad na aplikáciu literárnych zdrojov v skúmanej problematike, ako prínos a dôkaz rozvoja teórie, ako interpretáciu názorov autora a konfrontáciu s nimi. Je to jeden z podstatných témotvorných prvkov, a tým aj určovania, akú prácu budeme písať. Bude sa rozlišovať obsah i rozsah použitej našej, prekladovej a zahraničnej literatúry.

3.3 Spracovanie empirickej časti

(Doc. PhDr. Rastislav Bednárík, CSc.)

Pripravenosť absolventa študijného odboru vykonávať vysokokvalifikovanú prácu sa obvykle preukazuje realizáciou samostatného empirického výskumu. (Pojem empirický výskum sa používa na označenie takého výskumu, ktorý je spojený so zbieraním faktov o reálnej skutočnosti, s overovaním teoretických predpokladov prostredníctvom skúmania reálneho života, s prieskumom v teréne.) Tu diplomant ukáže, či sa vie orientovať v profesionálnom živote, keď má vybrať a následne vymedziť tému empirického výskumu (čo treba skúmať), stanoviť ciele (k čomu majú výsledky empirického výskumu slúžiť), ďalej podrobne rozčleniť problematiku na základe aktuálneho stavu poznania, formulovať hypotézy a stanoviť metódy realizácie empirického výskumu. Nasleduje zber údajov a ich spracovanie so zámerom verifikovať (overiť platnosť) stanovené hypotézy. Posledným krokom je napísanie samotnej správy o realizovanom empirickom výskume, kde diplomant opíše, ako postupoval a k akým výsledkom dospel.

Treba si uvedomiť, že v kvalifikačnej práci sa písomne objaví len správa o realizovanom empirickom výskume, že to, čo sa do tejto správy (ako súčasť kvalifikačnej práce) nedá, sa čitateľ (predovšetkým oponent) nemá ako dozvedieť. A oponenti budú zvedaví, prečo si kvalifikant vybral práve túto, a nie inú tému na empirický výskum, bude ich zaujímať, odkiaľ boli čerpané poznatky o aktuálnom stave poznania, budú preverovať, či výber (okruh) zvolených problémov a hypotéz je relevantný v danej téme a stanovených cieľoch. Osobitne budú oponenti žiadať dokladovanie získaných údajov z terénu, ich validity a reliability a budú overovať vhodnosť použitých metód a výrazových prostriedkov. Ku všetkým týmto otázkam sa treba vyjadriť v samotnom texte, pričom jadro správy z empirického výskumu majú tvoriť informácie o získaných poznatkoch – o faktoch.

Všeobecný postup realizácie empirického výskumu je takýto:

1. krok – **Vypracovanie projektu empirického výskumu**, kde budú tieto časti:

- a) vymedzenie výskumnej témy (aj vo vzťahu k celkovej téme kvalifikačnej práce), jej zdôvodnenie (napr. vo vzťahu k riešeniu aktuálneho celospoločenského problému) a formulácia cieľov výskumu,

- b) opis súčasného stavu poznania problematiky, kde sa zároveň zadefinujú základné problémové okruhy danej výskumnej témy a ich obsahová náplň,
- c) formulácia výskumných otázok ukotvená do hypotéz, ktorých platnosť bude overovaná prostredníctvom faktov získaných empirickým výskumom,
- d) stanovenie metód a techník získavania údajov (faktov) spolu s definíciou výskumnej vzorky (obvykle výberového súboru),
- e) vypracovanie plánu výskumnej práce s jeho vecnými, personálnymi, časovými, materiálovými a finančnými náležitosťami.

2. krok – **Zber údajov**, kde sa predpokladajú tieto operácie:

- a) konkretizácia výberového postupu, stanovenie výberovej vzorky v teréne,
- b) vykonanie príslušných zisťovaní (v rámci zvolených metód) a zaznamenanie výsledkov týchto zisťovaní do vopred pripravených záznamových hárkov (napr. do dotazníkov),
- c) kódovanie údajov a ich prevedenie do podoby štatisticky spracovateľných informácií (napr. do programu SPSS PC).

3. krok – **Spracovanie údajov**, ich analýza, kde sa predpokladajú tieto operácie:

- a) pomocou štatistických metód - identifikácia absolútnych a relatívnych početností, výpočty charakteristík úrovne a variability znaku (aritmetický priemer, smerodajná odchýlka, variačný koeficient), stanovovanie korelácií a štatistických závislostí medzi znakmi atď.,
- b) pomocou logických postupov – analýza, syntéza, indukcia, dedukcia, porovnávanie, abstrakcia, zovšeobecnenie, analógia, modelovanie, atď.

4. krok – **Textácia správy z empirického výskumu**, ktorá má tieto časti:

- a) stanovenie cieľa a metód empirického výskumu, opis výberového súboru a jeho porovnanie so základným súborom vo vybraných charakteristikách,
- b) výklad zistených faktov podľa jednotlivých problémových okruhov a overovanie hypotéz, podložené príslušnými štatistickými informáciami, tabuľkami, grafmi a doplnené informáciami o miere platnosti získaných údajov,

- c) diskusia k zisteným faktom, porovnanie nami získaných faktov s inými - získanými v minulosti či na iných súbormoch,
- d) formulácia záverov vyplývajúcich z faktov – na splnenie cieľov empirického výskumu i na splnenie celkových cieľov kvalifikačnej práce,
- e) prílohy – metodika, citovaný zoznam použitej literatúry, prípadne ďalšie štatistické informácie.

3.3.1 Výskumný zámer

Na začiatku každého výskumného procesu je stanovenie výskumného zámeru a jeho stvárnenie do podoby projektu výskumu. Až keď mám dobre premyslený ideový zámer – čo chcem skúmať a ako to chcem skúmať - len potom môžem uvažovať o zbieraní faktov.

Pochopiteľne, že pre účely kvalifikačných prác môže byť výskumný zámer stanovený aj cvične, bez prísnej väzby na vývinovú postupnosť ľudského poznania, avšak ani tu by sa nemal strácať zo zreteľa celospoločenský rozmer a význam vykonanej výskumnej práce. Ambície stanoveného výskumného zámeru by tak nemali klesnúť pod úroveň overenia doteraz existujúcich poznatkov o danej téme a o daných oblastiach výskumu, vítané sú však aj tie ambície, kde výskumným zámerom je identifikácia doteraz nezískaných faktov, nových skutočností, s cieľom rozšíriť naše poznanie.

Výskumný zámer v sociálnej práci sa môže týkať najrozličnejších vecí - jednotlivých oblastí sociálnej práce (preventívnej i kuratívnej sociálnej práce, sociálneho poradenstva, sociálnoprávnej ochrany, sociálnych služieb atď.), otázkam profesionalizácie v sociálnej práci, otázkam práce s klientmi, otázkam osobnosti sociálneho pracovníka, otázkam etiky v sociálnej práci atď. Dôležité však je, aby sme stanovili také tematické zameranie empirického výskumu, ktoré bude reflektovať riešenie aktuálnych problémov v tejto sfére. Preto je také významné spojiť formuláciu **témy empirického výskumu** s definovaním problémových okruhov, ktorých sa téma tohto výskumu týka. Obsah problémových okruhov získame buď z príslušnej odbornej literatúry, alebo zo štúdia príbuzných empirických prieskumov, či prostredníctvom konzultácií s odborníkmi alebo na základe vlastných skúseností. Cieľom je mať zostavenú prehľadnú štruktúrovanú schému **problémových okruhov** (2 až 5), odrážajúcu tematické zameranie výskumu. Obsahom problémových okruhov sú doteraz zistené

fakty (súčasný stav poznania), ktoré v ďalších etapách – zberu údajov, ich spracovania a interpretácie – podrobíme overeniu, doplneniu, či dokonca transformácii (ak získame prevratné poznatky). Sumarizáciu doterajšieho stavu poznania o danej téme a problémových okruhoch realizujeme prostredníctvom postupu, ktorý nazývame identifikácia sociálneho javu. Ide tu o postavenie referenčného rámca, čo je identifikácia smerom navonok javu (stanovovanie vzťahov daného javu ku skutočnostiam existujúcim mimo neho, čiže určovanie najbližších vyšších rodov a začleňovanie javu do širších súvislostí) a o vykonanie dimenziálnej analýzy, čo je identifikácia smerom dovnútra javu (rozklad javu na jeho základné zložky a vzťahy medzi nimi).

V rámci každého problémového okruhu sa stanovujú príslušne **hypotézy**. Formulovať hypotézu znamená vysloviť jeden z viacerých možných poznatkov, ktoré síce zatiaľ nie sú dokázané ani ako pravdivé a ani ako nepravdivé, avšak možno ich vyvodit' z doteraz nazhromaždených poznatkov. V sociálnom výskume sa počíta s tvorbou vedeckých hypotéz, najmä tzv. explanačných, vysvetľujúcich hypotéz. Vo vedeckej hypotéze sa vychádza z poznatkov, ktoré, i keď sú čiastkové, týkajúce sa len určitej časti skúmaného objektu, sú výsledkom predchádzajúceho vedeckého poznania a skúmania a sú často overené i experimentálne (obvykle publikované v odbornej literatúre či v odborných časopisoch). Vedecká hypotéza má byť rozumným prechodom, skokom do vnútornej, hlbšej vrstvy bytia, na čo má už bádateľ dopredu jasné dôvody - avšak také dôvody, ktoré ešte nemajú hodnotu dôkazov.

V sociálnom výskume má byť vedecká hypotéza stavaná tak, aby sa dala buď dokázať, alebo vyvrátiť. Z toho ďalej vyplýva, že dokazovať či vyvracať možno len tvrdenie, ktoré bolo predtým vyjadrené (sformulované). Pri formulovaní hypotézy treba prihliadať na to, aby jej formulácia neodporovala už zisteným faktom, ktoré sú pre ňu relevantné. (Táto zásada sa nedodržiava iba vtedy, keď možno pochybovať o pravdivosti samotných faktov.) Ďalej platí zásada, že ak z daných faktov možno formulovať viac hypotéz, volíme tú, ktorá umožňuje zjednotiť čo najväčší počet týchto faktov. V začiatkoch poznávacieho procesu je však užitočné sformulovať viacero tzv. jednoduchých hypotéz, z ktorých každá vypovedá o vzťahoch medzi dvomi znakmi, a až následne formulujeme hypotézy zložitejšie, vypovedajúce o vzťahoch viacerých znakov či kategórií medzi sebou navzájom. Možno postupovať aj opačne, keď si najprv sformulujeme hlavnú hypotézu celého výskumu a následne formulujeme čiastkové hypotézy za

jednotlivé problémové okruhy. Pre hypotézu je príznačné i to, že môže odporovať iným hypotézam; pri novších hypotézach sa pritom priamo predpokladá, že budú odporovať starším hypotézam, aby sa tieto hypotézy mohli modifikovať alebo prekonávať.

Každý pokus o hlbší prienik do sociálnej skutočnosti má byť poznačený objavnosťou. Objavným je odhaľovanie systémovosti sociálnej skutočnosti, odkrývanie vzájomných väzieb medzi zložkami skúmaného systému, objavovanie sledu zmien i sociálnych procesov. Hlavným atribútom výskumu má však byť objavovanie zámerne sledované, nie objavovanie náhodné. Pri zrode zámernosti síce vždy býva vysoká dávka intuície, ale intuícia musí byť vo výskumnom pláne doplnená o logické metódy.

Zámernosť pri dopracúvaní sociálnych výskumov je azda najzreteľnejšia pri tvorbe **modelov**. Napriek tomu, že pojem model má rozličnú podobu a význam v jednotlivých vedných odboroch – logike, kybernetike, sociológii, psychológii atď., pre potreby sociálnych výskumov môžeme prijať také poňatie modelu, že je to schematicky a funkčne zjednodušené zobrazenie určitej sociálnej skutočnosti v zmysle určitej teórie. Pritom je dôležité, aby medzi analyzovaným javom a jeho modelom existoval vzťah izomorfizmu, t. j. aby každému elementu a každému vzťahu skúmaného javu zodpovedal primeraný element a primeraný vzťah v rámci modelu.

Tvorivý moment modelovania je v tom, že:

1. na predpokladanej skutočnosti sa musí v hypotézach dotvárať všetko, čo je podstatné pre tieto skutočnosti ako systémy, aby totiž v hypotézach mali miesto všetky známe fakty a

2. že so zreteľom na vzťah izomorfizmu medzi modelom a zobrazovanou skutočnosťou treba z modelovanej skutočnosti vybrať a v zjednodušenej podobe spätne do modelu vniesť všetko, čo je v zmysle uplatnenej teórie na danej skutočnosti podstatné.

Niekedy sa pod modelom rozumie sústava hypotéz, najmä ak už boli dopracované v zmysle ich redukcie na najmenší prípustný počet.

Modelovanie je pomôckou pri výstavbe výskumného projektu, avšak je využiteľné aj v priebehu ďalších výskumných etáp a môže slúžiť aj pri interpretácii výsledkov (ako pomôcka na zvýšenie názornosti).

Po teoreticko-empirickom rozanalyzovaní sledovaného sociálneho javu a po formulácii hypotéz (vrátane tvorby modelov) nasleduje výber relevantných **indikátorov** (vybraných znakov, ktoré najadekvátnejšie odrážajú

daný jav), pomocou ktorých budeme zobrazovať sociálnu skutočnosť v empirickej rovine. V zásade platí, že ku každej hypotéze priradujeme príslušné indikátory (ukazovatele), pomocou ktorých budeme schopní opísať skutočnosti predpokladané hypotézou. Výber indikátorov sa však už viaže aj na zvolenú techniku zberu údajov.

3.3.2 Získavanie faktov

Po vymedzení výskumného zámeru a po jeho pretavení do formulovaných hypotéz sa prikróčí k zbieraniu faktov (údajov, ktoré vypovedajú o danej skutočnosti). Tieto fakty buď podporia vyslovené hypotézy, alebo naopak, pomôžu tieto hypotézy zamietnuť. Fakty získavame (zbierame) pomocou adekvátnych metód. Medzi metódy umožňujúce získať relevantné fakty sa zaraďuje meranie, škálovanie (odborné posudzovanie), pozorovanie, opytovacie metódy (najmä rozhovor a dotazník), štúdium dokumentov (analýza obsahu textu) a experiment. Osobitne treba pamätať na to, aby získané fakty mali dostatočnú vypovedaciu schopnosť, aby boli valídne, reliabilné a najmä reprezentatívne – to všetko je záležitosťou zabezpečenia adekvátnych výberových vzoriek (súborov vybraných z tzv. základných súborov).

Meranie môžeme definovať ako proces, v ktorom jednotlivým objektom či javom priradujeme čísla podľa vopred prijatých pravidiel. Český metodológ K. Berka upresňuje, že pod meraním rozumieme zobrazenie určitého empirického relačného systému do reálneho číselného systému s netriviálnou interpretáciou základných numerických operácií. Samotné meranie predpokladá: objekt merania (to, čo sa meria), mernú jednotku (t. j. veličinu, s ktorou sa porovnáva meraný objekt – kg, m, stupeň, bod,...), prostriedok alebo nástroj merania (meradlo), subjekt merania (kto meria), spôsob (metóda) merania a výsledok merania. V sociálnej práci často stojíme pred úlohou vybrať z viacerých ponúkaných spôsobov merania ten adekvátny a tiež pred úlohou zostaviť špeciálne upravené meradlo, prostriedok merania. Teda máme pripraviť ustálenú stupnicu so stanoveným začiatkom - nultým bodom a ustálenú jednotku merania. Stupnice merania môžu byť intervalové (napr. s časovými, priestorovými, hodnotovými jednotkami), poradové (ktoré umožňujú usporiadať znaky javov podľa veľkosti,

hodnoty...) a klasifikačné (s využitím symbolov). Objektom merania sú spoločenské jednotky (kde sa využíva spočítavanie členov), spoločenské javy (kde sa prirovnávajú k sebe vzťahy medzi znakmi), štruktúrne charakteristiky sociálnych systémov (s využitím indexov), sociálna dynamika a štatistické závislosti medzi znakmi.

Merným prostriedkom sú rozličné testy (diagnostické; individuálne, skupinové, štandardné i neštandardné, vedomostné, motorické atď.), ktoré sú pomôckou na objektívne hodnotenie určitého javu. Pomocou vopred pripravených otázok, úloh či skúšok v týchto testoch, ktorým sa podrobí príslušný počet osôb, sa merajú určité vlastnosti z určitých hľadísk.

Meranie je dôležitým nástrojom poznávania, získavania faktov a použijeme ho najmä vtedy, ak môžeme skonštruovať intervalovú stupnicu so stárou jednotkou merania.

Odborné posudzovanie (tvorba škál). Súbor techník tohto zamerania sa používa tam, kde sa pokúšame merať aj rýdzo kvalitatívne sociálne javy (posudzovanie postojov, kultúrnosti prostredia, estetické stránky pohybu, atď.). Nástrojom odborného posudzovania tohto druhu je škála - model číselného (či iného symbolického) usporiadania toho, čo nazývame varianty istého znaku, chápaného ako kontinuum vyplnené týmito variantmi. Nejde o vymedzenie jednej škály, použiteľnej univerzálne pre všetky sociálne javy, ale o vymedzenie špecifických škál pre meranie špecifických sociálnych javov. Významným atribútom takéhoto merania je vyslovovanie názorov odborníkov na daný jav. (Např. v krasokorčuľiarskych súťažiach 9 rozhodcov vyslovuje svoj názor na technickú a na umeleckú úroveň jazdy pretekára prostredníctvom bodového ohodnotenia jazdy v škále 0 až 6 bodov. Každý rozhodca prideli určitý počet bodov a výsledná známka sa získa priemerovaním hodnotení jednotlivých rozhodcov.)

Medzi základné škálovacie techniky patria:

- *technika párového porovnávania* (Thurstonova), ktorá je posudzovacia technikou, kde rozhodca (sudca) porovnáva medzi sebou vždy dva a dva prípady (až kým takto „párovo“ neprirovná k sebe všetky prípady), určuje poradie týchto prípadov a výsledkom je najprv poradie prípadov u jedného rozhodcu (tzv. individuálna preferenčná škála) a následne priemerné poradie za všetkých rozhodcov (sumárna škála),

- *technika sumovaných odhadov* (Likertova), ktorá je známkovacou technikou, kde respondent vyjadruje svoj názor na daný jav v ôdstupňovanej intenzite tak, že priradí svoj hlas k príslušnému variantu znaku sledovaného

javu. (Ak napríklad respondent „mierne nesúhlasí s daným tvrdením“, dá svoj hlas variantu 2, čo predstavuje „mierny nesúhlas“, pritom mal možnosť vybrať si z 5 variantov, ktoré postupne predstavujú silný nesúhlas, mierny nesúhlas, neutralitu, slabý súhlas a silný súhlas.) Spočítaním hlasov jednotlivcov sa získa buď priemerný názor skupiny, alebo ešte lepšie - získa sa rozloženie početností podľa jednotlivých variantov znaku sledovaného javu,

- *škálogramová analýza* (Gutmannova škála),

- *polarizačná technika* (Osgoodova), pričom posledné dve sa využívajú najmä v procese konštrukcie príslušných stupníc.

Pozorovanie - je to taká technika zberu údajov (získavania faktov), ktorá spočíva v zámernom a cieľavedomom sledovaní zmyslovo vnímateľných javov. Pozorovanie je výhodné najmä preto, lebo vstupná informácia tu postupuje cez pomerne malý počet transformácií, čo znižuje možnosť skreslenia pôvodnej informácie.

Pozorovanie môže byť *štandardizované* alebo *neštandardizované*. Pri neštandardizovanom pozorovaní je pre všetkých pozorovateľov záväzne určený len cieľ, inak majú pozorovatelia slobodu rozhodovať o priebehu pozorovania i o výsledkoch pozorovania. Neštandardizované pozorovanie je pomerne málo formalizované. Výhodou je, že sa umožňuje v samotnom priebehu pozorovania korigovať nevhodný výber sledovaných znakov, prípadne tu možno podľa priebežne zistených faktov zmeniť aj navrhnutú hypotézu. Avšak neštandardizované pozorovanie je veľmi náročnou technikou, ktorú úspešne zvládne len skúsený pozorovateľ. Štandardizované pozorovanie je zas vysoko formalizovanou technikou zberu údajov, kde je striktné určené, čo má pozorovateľ sledovať (určené sú nielen znaky, ale aj varianty znakov), záväzne je určený spôsob a okolnosti pozorovania, spôsob kategorizácie i záznamu údajov do vopred pripraveného záznamového hárku a býva určené aj chovanie pozorovateľa. Zmyslom takéhoto vysokého stupňa formalizácie je zaistiť, aby rôzni pozorovatelia pri pozorovaní toho istého javu dospeli k súhlasným a najmä navzájom porovnateľným výsledkom, teda aby sa zaistila reliabilita pozorovania. Tu sa vytvorí optimálne podmienky na porovnateľnosť výsledkov rôznych pozorovaní od rôznych pozorovateľov.

Iný spôsob triedenia delí pozorovanie na základe toho, či pozorovaní jediní si môžu byť vedomí toho, že sú pozorovaní, alebo či pozorovanie má byť skryté pred pozorovanými. Potom hovoríme o skrytom a o zjavnom pozorovaní. Zvláštnym druhom pozorovania je pozorovanie zúčastnené,

keď výskumník prijíma rolu člena pozorovanej skupiny, zúčastňuje sa na jej rozličných činnostiach, pričom vlastný výskumný zámer býva utajený pred pozorovanými osobami.

O pozorovaní je vedený protokol, kde sú uvádzané informácie o výsledkoch pozorovania (napr. pri štandardizovanom pozorovaní sa vyplňuje záznamový hárok), ďalej sú tu uvedené spresňujúce informácie o predmete pozorovania, informácie o mieste a čase pozorovania, o tom, kto vykonal pozorovanie a záznam, informácie o výskyte náhodných faktorov a interpretačné a metodické pripomienky pozorovateľa.

Rozhovor – je to taká technika terénneho zberu údajov, pri ktorej sa prostredníctvom cielene kladených otázok opytovanému (respondentovi) získavajú potrebné informácie v rozhovore vedenom zoči-voči. Teda o sledovanom jave získavame informácie sprostredkované na základe výpovede respondenta. Pri rozhovore treba počítat s tým, že tak rola opytovateľa, ako aj rola respondenta sú umelé, a preto tu vystupuje do popredia požiadavka spoľahlivosti získaných údajov. Zdroje skreslenia sú tieto: redukcia informácií pri teoretickom rozklade reality a pri orientácii len na otázky spojené s overovaním platnosti formulovaných hypotéz, nepochopenie otázky respondentom, rozhodovanie sa respondentom, či vôbec a akým spôsobom zodpovie otázku, neschopnosť respondenta adekvátne verbalizovať odpoveď (aby bola výpoveď v súlade s jeho myšlienkovou predstavou), samotný záznam odpovede (vlastne zúženie a skrátenie písomnej podoby výpovede oproti jej verbálnej podobe).

Druhy rozhovoru sú: *štandardizovaný* (s veľmi presne určeným znením otázok a s inštrukciami na správanie sa opytovateľa pri rozhovore), *neštandardizovaný* (kde je určený len okruh informácií, ku ktorým treba v priebehu rozhovoru dospieť), *pološtandardizovaný* (kde časti rozhovoru majú štandardizovaný tvar a časť rozhovoru je neštandardizovaná), *hlbkový* (ktorý je zameraný na čo najhlbšie preniknutie do danej problematiky), *skupinový* (ide o diskusie v malej skupine, kde jednotlivé odpovede vyvolávajú reťazové reakcie členov skupiny).

Pri štandardizovanom rozhovore je dôležité pripraviť si záznamový hárok s predznačenými otázkami a variantmi odpovedí. Existuje celá teória o tom, ako konštruovať otázky tak, aby sme od respondentov dostali relevantné odpovede, na základe ktorých sme schopní zistiť príslušné fakty. Otázky by mali byť zrozumiteľné, jednoznačné a nemali by byť obťažné. Pri kladení otázok treba dať pozor na možnosť ich sugestívneho pôsobenia.

Treba dbať aj na také aspekty rozhovoru, ako je jeho dĺžka (odporúča sa na rozhovor s jedným respondentom vyhradiť menej ako hodinu) a vyčerpanosť pýtajúceho sa (po cca 20 rozhovoroch nastáva určité ochabnutie rozlišovacej schopnosti pýtajúceho sa).

Dotazníkové zisťovanie je taká technika hromadného terénneho zberu údajov, pri ktorej sú potrebné informácie získavané od skúmaných osôb písomne, prostredníctvom odpovedí na otázky predtlačené v zvláštnom formulári – dotazníku. Oproti rozhovoru pri dotazníkovom zisťovaní nenastáva priama interakcia medzi anketárom a respondentom. Viac je tu zachovaná štandardnosť podnetovej situácie než pri rozhovore, pričom písomný spôsob odpovede (väčšinou formou zakrúžkovania príslušných predznačených odpovedí na dané otázky) poskytuje respondentovi viac času na zamyslenie sa než priame opytovanie, aby si mohol rozmyslieť odpoveď. Písomná forma styku umožňuje kontakt aj s respondentmi priestorovo vzdialenými, čím sa dotazníkové zisťovanie stáva najproduktívnejšou technikou terénneho zberu údajov – keď vo veľmi krátkom čase možno získať odpovede od vysokého počtu respondentov. Negatívom však je, že nemožno predchádzať (či dodatočne vysvetliť) skresleniam, ktoré vznikli napr. nepochopením otázky, a problémom býva aj miera návratnosti, keď respondent sám rozhodne, či vráti vyplnený alebo nevyplnený dotazník.

Z jednotlivých druhov dotazníkového zisťovania poznáme výskumy (tu môže ísť o akcie s osobne rozdávanými a zbieranými dotazníkmi, o panelové zisťovanie...) a ankety (napr. novinová, poštová, telefonická...).

Jadrom prípravy dotazníkového zisťovania je výber a konštrukcia otázok spolu s formuláciou odpovedí, konštrukcia samotného dotazníka (radenie otázok a odpovedí) a overenie dotazníka v predvýskume. V dotazníku sa najčastejšie používajú uzatvorené otázky, keď respondent svoju odpoveď zaznamená označením podľa neho najvhodnejšej alternatívy zo zoznamu vopred pripravených odpovedí na danú otázku. Menej často sa používajú polouzatvorené otázky, pri ktorých respondent vyberá odpoveď na otázku zo zoznamu odpovedí a ak mu nevyhovuje žiadna odpoveď, napíše vlastnú predstavu odpovede do vyznačeného riadku „iné“, a podobne zriedkavo sa v dotazníku používajú otvorené otázky, kde nie sú vôbec predznačené odpovede a respondent napíše vlastnú odpoveď. Problémom v oboch prípadoch je vyhodnotenie týchto odpovedí, skoncipovaných samotnými respondentmi, keď najprv treba sformulovať príslušné kategórie odpovedí na báze vyjadrení respondentov a tie v dotazníku zakódovať.

Štúdium dokumentov – je takou technikou, kde ide o sekundárne spracovanie už raz pripravených materiálov. Obvykle sa na to využíva technika obsahovej analýzy. Príprava spočíva v týchto operáciách: výber vzorky (príslušných materiálov, napr. novinových článkov), stanovenie kategórií, v ktorých bude hodnotená kvalita materiálu, stanovenie záznamových jednotiek, stanovenie kontextových jednotiek a ďalších pomocných kritérií. Najpoužívanejšou jednotkou záznamu, ktorá sa používa spolu s kategóriou námetu, je článok. Pri viactematických článkoch je volená menšia jednotka a až podľa výsledkov tejto predbežnej analýzy sa rozhoduje, do akej kategórie bude článok zaradený. Najuniverzálnejší charakter majú jednotky vychádzajúce z miery rozsahu (počet riadkov, čas trvania relácie v minútach, dĺžka filmu v metroch, atd.). Aby bola zaručená reliabilita obsahovej analýzy textu, treba mať správne zaradenú jednotku do zodpovedajúcej kategórie. Potom sa určuje kontextová jednotka, ktorú tiež treba skúmať, aby sme správne charakterizovali záznamovú jednotku.

Experimentálne zisťovanie – je taký postup, pri ktorom sú všetky zložky existencie javu konštantné, okrem jednej, ktorej účinok je meraný. V procese experimentovania teda rozlišujeme prostredie existencie javu, ktoré má byť konštantné, ďalej nezávisle premennú (je to vlastnosť, ktorej vplyv na daný jav je skúmaný) a závisle premennú (ktorá predstavuje účinok pôsobenia nezávisle premennej). Cieľom experimentu je lepšie poznať určitý problém na základe kontrolovaného pozorovania objektov. Experiment sa spravidla robí na objekte, ku ktorému existuje maximálne vhodný paralelný objekt. Jeden z týchto objektov vystupuje ako experimentálny a druhý ako kontrolný, aby sa dala zmerať veľkosť vplyvu nezávisle premennej. Možno postupovať aj iným spôsobom – zisťovať vplyv jednorazovo pôsobiacej premennej na konkrétny sociálny objekt. Zisťuje sa stav objektu pred pôsobením a po pôsobení nezávisle premennej. Používa sa tiež experiment ex post facto - keď sa späťne hľadá príčina známeho následku.

Výber objektov skúmania - tu ide o to, aby sme zo súboru objektov (tzv. základného súboru) vybrali také objekty, ktoré reprezentujú celú množinu objektov. Teda, aby sme poznatky o časti mohli oprávnené extrapolovať na celok. V praxi sociálneho výskumu sa stretávame s dvojakým poňatím reprezentatívnosti – v štatistickom a logickom zmysle slova. Reprezentatívnosť v štatistickom zmysle slova sa chápe ako vzťah medzi časťou a celkom z kvalitatívneho i kvantitatívneho hľadiska. Reprezentatívnosť výberu je

bezprostredne spojená so spôsobom výberu jednotiek. Najčastejšie sa reprezentatívny výberový súbor získava náhodným (pravdepodobnostným) výberom jednotiek. Overovanie reprezentatívnosti – čiže stupňa zhody štruktúry výberového súboru podľa určitého znaku so základným súborom - sa spravidla robí pomocou metód matematickej štatistiky. Pod kvázireprezentatívnosťou (alebo reprezentatívnosťou v logickom zmysle) sa rozumie také hodnotenie vzťahu medzi výberovým súborom a základným súborom, ktoré je zdôvodnené stupňom dosiahnutého poznania v príslušnej oblasti. Spôsob stanovenia výberových súborov tohto druhu sa väčšinou opiera o tzv. zámerný výber, v ktorom ide o zdôvodnené určovanie jednotiek základného súboru ako objektov skúmania. Uskutočnenie tohto výberu predpokladá solídnu znalosť množiny objektov, aby bolo možné identifikovať relevantné typy jednotiek, ktoré sú potom podrobené prvotnému zisťovaniu údajov. Overovanie reprezentatívnosti v kvalitatívnom i kvantitatívnom zmysle sa potom väčšinou robí na základe konfrontácie získaných poznatkov s dovtedajším stupňom poznania, pričom aj tu sa dajú použiť metódy matematickej štatistiky (najmä testovacie metódy).

Najvýznamnejším reprezentatívnym výberovým postupom je prostý náhodný výber, kde treba dodržať podmienku rovnakej pravdepodobnosti výberu pre všetky jednotky základného súboru. Výber sa robí z úplného zoznamu všetkých jednotiek základného súboru napr. losovaním alebo metódou postupu podľa tabuľky náhodných čísiel atd. Ďalšími druhmi reprezentatívneho výberového postupu sú: viacstupňový pravdepodobnostný výber a oblastný (stratifikovaný) výber. Rozsah výberového súboru v takýchto prípadoch závisí od rozptylu príslušnej vlastnosti, od spoľahlivosti výberu a od veľkosti výberovej chyby. Rozsah výberového súboru bude tým väčší, čím väčší je rozptyl (čím menšia je homogenita súboru v danej vlastnosti či znaku), čím väčšia spoľahlivosť výberu je požadovaná a čím menšia má byť výberová chyba. Čiže rozsah výberového súboru ani tak nezávisí od rozsahu základného súboru, hoci takýto mylný býva často názor na túto záležitosť.

Medzi kvázireprezentatívne výbery zaraďujeme kvóťový výber, výber typov a samovýber objektov skúmania (napr. vyplňovanie novinových ankiet).

3.3.3 Spracúvanie získaných údajov

Pri tomto spracúvaní využívame jednak logické postupy (získané fakty analyzujeme, porovnávame, ale i overujeme ich platnosť a vhodnosť) a jednak metódy matematickej štatistiky.

Analýza ako základný logický postup spracovávania údajov je rozkladom javu na jeho zložky (dimenzie, vlastnosti), pričom sa najčastejšie postupuje od celku k častiam tak, aby sme identifikovali štruktúru daného javu. Poznáme viaceré druhy analýz:

- *klasifikačnú analýzu syntetickú*, kde sa hľadajú javy a vlastnosti spoločné rôznym veciam a tie sa potom zaraďujú do stanovených (alebo ad hoc skonštruovaných) klasifikačných tried,
- *klasifikačnú analýzu analytickú*, kde sa vyhľadávajú odlišné znaky a postupuje sa od celku k jednotlivostiam,
- *vzťahovú analýzu*, kde sa určujú vzťahy medzi javmi či medzi jednotlivými zložkami javov navzájom,
- *kauzálnu analýzu*, kde sa hľadajú príčiny vzniku javov, identifikujú sa dôsledky pôsobenia faktorov a vysvetľuje sa podstata javov a ich zmien,
- *dialektickú analýzu*, kde sa preniká k poznaniu všeobecného pôsobenia zákonitostí, pričom sa využíva pochopenie dialektickej súvislosti (vzájomného pôsobenia) javov.

Syntéza je proces, v ktorom sa skladajú (zlučujú, spájajú) poznatky získané analytickým postupom. Syntéza umožňuje skúmať prvky a vlastnosti v ich začlenenosti do komplexného celku, čím sa získavajú ďalšie „nadväbové“ poznatky. Syntéza je základom na pochopenie vzájomných súvislostí javov. Správne zovšeobecňovať môžeme len na základe syntézy, čiže nestačí vyvodzovať dôsledky len z jednotlivých zistení, ale aj zo syntetických poznatkov.

Indukcia je postup, v ktorom z poznatkov o konkrétnych (jedinečných) javoch vyvodzujeme závery o javoch všeobecných. Indukciou dospievame k formulácii všeobecných tvrdení a napokon až k formuláciám zákonitostí. Treba poznamenať, že zovšeobecnenie sa môže uskutočniť až po vykonaní dostatočného počtu pozorovaní. Rozlišujú sa dva druhy indukcie –

generalizovaná indukcia (porovnávanie) a exaktná indukcia (vedecká). Pri porovnávaní sa zisťujú vlastnosti javov na základe identifikácie podobností a odlišností medzi nimi. Zisťujeme tu, v čom sa javy zhodujú, v čom sa odlišujú, ktoré znaky sú podstatné a ktoré sú nepodstatné. Pri vedeckej indukcii vychádzame z analyticko-syntetického pozorovania javov podobných nami skúmanému javu, pokračujeme tým, že vypracujeme hypotézy, z novej kauzálnej závislosti vyvodíme nový špecifický jav, ktorý experimentálne overíme, vyhodnotíme a prípadne vyvodíme príslušné zákonitosti. Vo vedeckej indukcii sa využívajú najmä metódy odhaľovania podstatných príčinných súvislostí (Milllove pravidlá).

Dedukcia je taký myšlienkový postup, pri ktorom z celku (niečoho všeobecného) usudzujeme na jedinečné (niečo konkrétne). Všeobecne platné závery sa tu aplikujú na zatiaľ neznáme jednotlivosti či vlastnosti javov. Čiže v dedukcii sa postupuje opačne ako pri syntéze. Dedukcia sa uplatňuje spravidla vtedy, keď sa zhromaždí empirický materiál a tento materiál treba zosystemizovať, vyvodiť z neho dôsledky. V praxi sú však indukcia a dedukcia nerozlučne spojené a navzájom sa ovplyvňujúce postupy poznávania skutočností.

Abstrakcia je myšlienkovým procesom, v ktorom sa vydeľujú jednotlivé vlastnosti javov a následne sa utvárajú nové samostatné pojmy charakterizujúce tieto vlastnosti. Výsledkom abstrakcie je teda pomenovanie kategórií a pojmov. Pomocou abstrakcie sa získavajú poznatky o podstate javov, pomocou abstrakcie sa získava pojmový obraz o danom jave, jeho zložkách a jeho väzbách na širšiu sociálnu skutočnosť.

Zovšeobecnenie je myšlienkovým procesom, kde sa zhrnú tie vlastnosti sledovaných javov, ktoré sú pre ne spoločné, všeobecné. V rámci zovšeobecnenia sa prechádza od jednotlivého k všeobecnému, od menej všeobecného k všeobecnejšiemu. Je to prechod od pojmov s menším rozsahom k pojmom s väčším rozsahom. Opakom zovšeobecnenia je proces vymedzenia.

Analógia je zistenie podobnosti medzi netotožnými objektmi v niektorých ich vlastnostiach, stránkach, dimenziách či vzťahoch. Ak sa veci (objekty, javy) zhodujú v určitom počte znakov, z toho môžeme usudzovať, že sa budú zhodovať aj v iných znakov. Nejde o úplnú zhodnosť javov, ale

o podobnosť týchto javov - čiže v niektorých znakoch sa tieto javy nezhodujú. Záver vyplývajúci z analógie má pravdepodobnostný charakter, kde zhoda v určitých znakoch javov nastáva len s určitou mierou pravdepodobnosti. Analógia sa využíva najmä v modelovaní.

Charakteristiky úrovne a variability znaku

Pri práci s kvantitatívnymi znakmi sa spravidla zaujímame o dva ich charakteristické rysy. Je to jednak poloha rozdelenia početností, z ktorej usudzujeme na úroveň kvantitatívneho znaku, a jednak variabilita rozdelenia početností, respektíve variabilita tohto znaku. Charakteristik, ktorými možno opísať úroveň a variabilitu kvantitatívneho znaku, je viac. Najčastejšie sa používa aritmetický priemer ako charakteristika úrovne kvantitatívneho znaku, ďalej smerodajná odchýlka ako charakteristika absolútnej variability a variačný koeficient ako charakteristika relatívnej variability. Úroveň znaku však možno opísať aj ďalšími charakteristikami - mediánom (stredovou hodnotou), módom (najčastejšie sa vyskytujúcou hodnotou) a variabilitu znaku (diferencovanosť) kvantilovými odchýlkami.

Aritmetický priemer je podiel medzi úhrnom hodnôt kvantitatívneho znaku v danom súbore a rozsahom súboru (počtom pozorovaných prípadov). Inými slovami, aritmetický priemer predstavuje podiel medzi súčtom hodnôt jednotlivých prípadov znaku a počtom týchto prípadov.

Smerodajná odchýlka je odmocninou rozptylu (štvorcových odchýliek hodnôt znakov od aritmetického priemeru).

Variačný koeficient je definovaný ako podiel medzi smerodajnou odchýlkou a aritmetickým priemerom. Čiže variačný koeficient meria variabilitu znaku závisle od jeho úrovne. Pretože smerodajná odchýlka i aritmetický priemer sú vyjadrené v rovnakých merných jednotkách, je variačný koeficient charakteristikou bezrozmernou, čo sa hodí na porovnanie variability znakov meraných v rôznych jednotkách.

Používanie aritmetického priemeru ako charakteristiky úrovne znaku je veľmi známe, netreba osobitne upozorňovať na jeho prednosti - jedným číslom charakterizujeme daný jav. Netreba však zabudnúť, že len pomocou strednej hodnoty (ktorou je aritmetický priemer) je daný jav opísaný nedostatočne. Rozloženie početností v rámci variantov sledovaného javu treba opísať už spomínanou smerodajnou odchýlkou alebo variačným koeficientom. Čiže opis javu bude podstatne plastickejší, keď budeme poznať priemer a rozptyl početností. Smerodajná odchýlka je mierou, ktorá má vždy určitý rozmer. Preto sa hodí na porovnanie variability znakov meraných

v rovnakých merných jednotkách. Ak chceme porovnať variabilitu znakov meraných v rozličných merných jednotkách, potom treba použiť variačný koeficient.

Závislosti medzi dvoma (a viac) znakmi

Pri opise kvantitatívnych znakov sa nemôžeme uspokojiť s izolovanými charakteristikami, akými sú úroveň a variabilita znaku. Pri testovaní hypotéz ide totiž najmä o posúdenie vzťahu medzi znakmi - či existuje nejaká závislosť medzi týmito znakmi. Pritom máme na mysli najmä identifikáciu kauzálnych vzťahov, teda zistovanie - okrem iného - príčin výskytu javov, kde za príčinu považujeme tzv. nezávisle premennú a za následok tzv. závisle premennú veličinu.

V štatistike sa opis závislostí medzi znakmi vyjadruje prostredníctvom regresie a korelácie. Regresiou označujeme priebeh závislosti priemerných hodnôt závisle premennej od zmeny hodnôt nezávisle premennej. Korelácia potom vyjadruje stupeň závislosti závisle premennej od nezávisle premennej, respektíve stupeň vzájomnej závislosti oboch premenných. Regresiu opisujeme tzv. regresnými funkciami. Tie ukazujú, ako priemerné hodnoty závisle premennej zodpovedajú priemerným hodnotám nezávisle premennej, pričom často za regresné funkcie volíme funkcie lineárne (môžu byť však aj funkcie v podobe paraboly atď.). Praktický význam opisú regresie regresnej funkcie tkvie v možnosti odhadu priemerných hodnôt závisle premennej zo známych hodnôt jednej či väčšieho počtu nezávisle premenných a v možnosti odhadu zmien priemerných hodnôt závisle premennej zo známych zmien jednej či väčšieho počtu nezávisle premenných. Tieto odhady sa nazývajú regresnými odhadmi.

Stupeň korelácie alebo tesnosti závislosti sa meria rôznymi mierami závislosti. Často sa používa index determinácie alebo jeho odmocnina, tzv. korelačný index. Na meranie tesnosti lineárnych závislostí, resp. závislostí, ktoré sa kvôli zjednodušeniu opisujú lineárnymi funkciami, sa častejšie používajú korelačné koeficienty - jednoduchý korelačný koeficient, viacnásobný korelačný koeficient či čiastkové (parciálne) korelačné koeficienty. Štvorce (mocniny) korelačných koeficientov sa nazývajú koeficientmi determinácie. Koeficient determinácie nadobúda - podobne ako viacnásobný korelačný koeficient i ako index determinácie - hodnoty z intervalu $[0,1]$. Naproti tomu jednoduchý a čiastkový korelačný koeficient nadobúdajú hodnoty z intervalu $[-1,1]$ - a to hodnoty záporné pri nepriamej závislosti (keď s rastom hodnôt jednej premennej klesajú

hodnoty druhej premennej) a hodnoty kladné pri priamej závislosti (keď s rastom hodnôt jednej premennej rastú aj hodnoty druhej premennej). Čím viac sa potom blížia buď k -1 alebo k 1, tým tesnejšia je pozorovaná závislosť, a čím viac sa blížia k 0, tým voľnejšia, slabšia je pozorovaná závislosť. Osobitným typom je tzv. poradová korelácia, keď nekorelujú hodnoty dvoch meraných znakov, ale korelujú dvojice poradových čísel. Koefficient, ktorý vyjadruje mieru poradovej korelácie, sa nazýva Spearmanov. Stupeň zhody väčšieho počtu poradí meria globálne Kendallov koefficient zhody.

Princípy testovania hypotéz

Testovanie hypotézy je úkon, ktorým overujeme platnosť predpokladu závislosti znakov vysloveného v hypotéze. Overovaný predpoklad sa nazýva testovaná hypotéza, proti ktorej sa postaví alternatívna hypotéza. Alternatívna hypotéza buď popiera platnosť testovanej hypotézy bez ohľadu na ďalšiu špecifikáciu hodnôt (ide o tzv. dvojstrannú alternatívnu hypotézu), alebo popiera platnosť testovanej hypotézy so súčasným vymedzením hodnôt, že sú buď väčšie alebo menšie, než udáva testovaná hypotéza (ide o tzv. jednostrannú alternatívnu hypotézu). Na testovanie – teda na posúdenie toho, či prijmeme alebo zamietneme testovanú hypotézu – sa potom používajú buď dvojstranné, alebo jednostranné testy.

Postup testovania hypotézy je takýto. Najprv sa zvolí vhodná štatistika za tzv. testovacie kritérium. Na základe znalosti o rozdelení tejto štatistiky sa pre zvolenú hladinu významnosti určia tzv. kritické hodnoty testovacieho kritéria. Pomocou kritických hodnôt sa vymedzí tzv. obor prijatia a tzv. kritický obor. Do kritického oboru sa môže dostať v prípade platnosti testovanej hypotézy hodnota testovacieho kritéria len s určitou mierou pravdepodobnosti. Ak sa z údajov vzorky vypočíta hodnota testovacieho kritéria a ak sa dostane do kritického oboru, potom sa testovaná hypotéza zamietne, zatiaľ čo v opačnom prípade sa prijme.

3.3.4 Textácia výsledkov empirického výskumu

Ako sme už uviedli, v písomnom texte kvalifikačnej práce – v časti venovanej empirickej oblasti – je potrebné uviesť základné zistenia z terénu a doložiť ich validitu a reliabilitu. Text informácie o empirickom výskume by

však mal mať aj vhodnú úpravu a mal by sledovať tak výkladovú schému empirického výskumu, ako aj tému celej kvalifikačnej práce. Preto pred začatím písania empirickej časti si treba pripraviť určitú osnovu výkladu, kde významné miesto má vymedzenie a radenie jednotlivých problémových okruhov, v rámci ktorých budeme podávať výklad faktov. Treba si zostaviť jasný analytický „príbeh“, ktorý bude napĺňaný zistenými faktami. Pri písaní sa potom budeme snažiť jasne opísať vzťahy medzi kategóriami, opísať rozdiely a im náležiacie podmienky i dôsledky, ale aj vysledovať platnosť formulovaných hypotéz zo získaných faktov. Pri písomnom výklade úspešne využívame poznatky, ktoré sme získali v procese spracovania údajov.

Všeobecná výkladová schéma empirickej časti kvalifikačnej práce je takáto:

1. Krátky opis predmetu empirického výskumu a jeho vzťahu k téme celej kvalifikačnej práce. Za tým nasleduje informácia o použitej metodike zbierania faktov, kde sa uvedú aj informácie o výberovom súbore, o mieste a čase zberu údajov a o spôsobe získania faktov.
2. Nasleduje hlavná časť výkladu, ktorú si z praktických dôvodov treba rozdeliť do niekoľkých častí – najlepšie podľa vymedzených problémových okruhov. V každej časti výkladu prezentujeme vlastné zistenia vo forme súvislého textu, pričom informujeme najmä o zistených faktoch, týkajúcich sa znakov obsiahnutých v naformulovaných hypotézach. Takýmto spôsobom sa potom snažíme potvrdiť alebo vyvrátiť pôvodne formulované hypotézy – a to na základe zistení, ktoré sme urobili v teréne. Pri opise faktov účinne využívame prostriedky tak matematickej štatistiky, ako aj logiky. Pre väčšiu názornosť a presvedčivosť uvádzame údaje tiež v prehľadných tabuľkách, grafoch a logických modeloch. Nezabúdame na uvádzanie informácií o validite (vhodnosti, platnosti) a reliabilite (spofahlivosti) získaných údajov, ako aj o štatistickej vypovedacej schopnosti údajov (napr. prostredníctvom koefficientov štatistickej závislosti). Výklad je vhodné doplniť informáciami z iných výskumov, ktoré buď potvrdzujú nami zistené fakty, alebo naopak, im protirečia. Najmä odlišnosti sú priestorom na diskusiu, ktorá môže mať v niektorých prípadoch i značný význam pre celú kvalifikačnú prácu.
3. Nakoniec prehľadne uvedieme stručné zhrnutie hlavných výsledkov empirického výskumu – najmä z aspektu stanovených cieľov tak empirického výskumu, ako aj celej kvalifikačnej práce.

3.4 Záver práce

V závere práce autor sumarizuje, stručne a sebakontrolujúco vypovie o splnení cieľov práce, ktoré si stanovil v úvode. Zameria sa na vecné závery funkčnosti alebo priamo vlastného prínosu písomnej práce. Dôležité sú najmä odporúčania a návrhy pre ďalší empirický a teoretický výskum, vrátane zmienky o metodologických úskaliach. Významné je poukázanie na možnosti konkrétneho a reálneho uplatnenia výsledkov v teórii a praxi.

Odporúčame prekonať obavu a rešpekt pri odporúčaní návrhov pre prax alebo pri pokuse o artikulovanie legislatívnych opatrení na riešenie sociálnych problémov.

Za dôležité treba pokladať, že záver je dotiahnutie alebo nedotiahnutie problematiky do definitívneho konca. Svoje úsilie neznehodnocujeme.

Pravdepodobne v závere využijeme tie poznámky, ktoré sme si robili počas štúdií a analýzy materiálov.

3.5 Zoznam bibliografických odkazov

Zoznam bibliografických odkazov sa umiestňuje za hlavným textom. Ak sa odkazy vzťahujú aj na ilustrácie, prílohy a tabuľky, tak sa tieto prílohy dávajú pred zoznam bibliografických odkazov.

Zoznam bibliografických odkazov možno nazvať synonymami: „Citované práce“, „Zoznam citovanej literatúry“, „Zoznam použitej literatúry“, „Odkazy na literatúru“, „Použitá literatúra“, „Referencie“, „Zoznam citovaných prameňov“, „Bibliografia citovanej literatúry“, „Zoznam dokumentov“ a pod. (Katuščák, 1998).

Nechávame na zváženie autora, ktoré synonymum bude používať. Domnievame sa, že významovo jednotlivé synonymá nemožno stotožňovať, lebo je rozdiel napr. medzi obsahom názvu „Citované práce“ a „Zoznam dokumentov“.

Termín **bibliografia** vo vysokoškolských a kvalifikačných prácach označuje súpis záznamov a dokumentov, ktoré neboli citované v diplomovej, rigorózne alebo dizertačnej práci, ale sú doplňujúcou informáciou k danej téme.

3.6 Prílohy

V písomnej práci môžeme použiť prílohy. Prílohy sú širšími a hlbšími informáciami, ktorými bližšie dokumentujeme, dovysvetľujeme, názorne zvýrazníme problematiku, ktorej sa venujeme v hlavnom texte. Kedy a ako sa rozhodne autor pre prílohu, je prejavom jeho citu pre vyváženosť textu.

Každá príloha sa začína na novej strane a je označená veľkým samostatným písmenom latinky (Príloha A, Príloha B...). Číslovanie strán je priebežné a nadväzuje na číslovanie strán v hlavnom texte.

Orientácia stránky by mala byť na výšku – v súlade s ostatným textom a vhodné je zoskupovať prílohy podľa druhov.

Pri každej prílohe treba uviesť prameň.

Do príloh môžeme uviesť napr.:

- a) výberovú rešerš k spracovanej problematike,
- b) doplňujúce tabuľky, grafy, schémy, vzory,
- c) použité nástroje (dotazníky, testy, schéma, interview a pod.)

3.7 Číslovanie strán jednotlivých častí písomnej práce

Číslovanie sa začína na pravej, nepárnej strane a čísľujú sa len strany, na ktorých je text. Číslo strany sa spravidla umiestňuje v dolnej časti strany na vonkajšej časti. Čísla majú mať veľkosť písma textu, prípadne môžu byť o stupeň menšie.

Číslovanie strán (Katuščák, 1998):

- a) obálka (väzba) sa do číslovania nepočíta,
- b) titulný list sa počíta do stránkovania, ale číslo stránky sa na ňom nepíše (nezobrazuje sa),
- c) prázdne strany (vakaty) sa v písomnej práci čísľujú (pri jednostrannej tlači sa nečíslujú),
- d) erráta (opravy), abstrakt, predhovor, obsah, zoznam ilustrácií a zoznam tabuliek, zoznam skratiek a symbolov, slovník termínov, ak sa v práci nachádzajú a sú na samostatných stranách, sa do stránkovania počítajú,
- e) zoznam bibliografických odkazov sa počíta do stránkovania,

- i) register umiestnený na konci písomnej práce je pokračovaním stránkovania práce,
- g) prílohy sa stránkujú priebežne ako súčasť textu,
- h) celostránkové obrázky sa započítavajú do hlavnej časti práce, aj keď na nich nie je možné umiestniť číslo stránky,
- ch) sprievodný materiál, ako sú diskety, kazety filmy, sa do stránkovania nepočítajú.

4. ÚPRAVA A CITÁCIA PÍ SOMNÝCH PRÁC

O úprave textu rozhoduje autor písomnej práce. Grafická úprava je tiež výsledkom myšlienkových pochodov autora a dotvára komunikáciu medzi autorom a čitateľom. Úpravou predkladanej práce vyjadruje vlastný postoj k vednému odboru, k inštitúcii, ktorej prácu predkladá, a v neposlednom rade aj svoj vzťah ku komisii.

Účelným členením písomnej práce dotvárame aj estetickú stránku písomného prejavu. Vyjadrujeme ju prostredníctvom obalu, kvalitou založenia, úpravou celkovej práce a jednotlivých stránok. V citáciách a bibliografických odkazoch je rešpektovanie štandardov a noriem prirodzeným postupom a patrí aj k všeobecnej kultúre odbornej a vedeckej práce. Študent a absolvent sociálnej práce by mal požiadavky na prácu s literatúrou, prameňmi, informáciami dokonale rešpektovať.

Rozdielny typ, veľkosť písma a jeho úprava (kapitálky, bold) by mali zvýrazňovať logickú stránku usporiadania textu, s citom pre dodržiavanie etických hodnôt (citovanie) a so zmyslom pre estetiku.

Čiastkové názvy a nadpisy majú zmysel v tom, že umožňujú čitateľovi vecnú orientáciu v texte a autora nútia k väčšej dôslednosti, k hutnému vyjadreniu podstaty problému. Odsekom vyjadrujeme zakončenie (uzavretie) plynulého textu. Podčiarkovanie textu nepôsobí príliš esteticky.

4.1 Úprava referátov, seminárnych a ročníkových písomných prác

Zvýšená pozornosť starostlivej úprave písomných prác uľahčuje študentom postupné zvládnutie písomného prejavu, vytvorenie správnych návykov a postupov, ktoré využijeme pri písaní diplomových, rigorózných a dizertačných prác.

4.1.1 Formálna stránka písomných prác

Študent sociálnej práce dokáže samostatne tvorivo prispôbovať i formu svojej práce za predpokladu, že mu budú známe požiadavky na obsah a funkciu písomných prác. Vychádzame z toho, že sa budeme pridŕžať odporúčaní, ktoré existujú v zahraničí. (Katuščák, 1998).

Porovnávaním ustanovení, ktoré sa vzťahujú na diplomové, rigorózne a dizertačné práce a ďalšie kvalifikačné práce, tvorca (autor) dokáže vybrať ustanovenia jednotlivých noriem a zásad kladených na písomné práce, a tým samostatne uplatňovať súvzťažnosť obsahu a formy.

Seminárna práca, ročníková práca a písomná práca ako referát obsahuje:

- a) jasne formulovaný názov, prípadne podnázov,
- b) osnovu, štruktúru hlavného textu práce,
  - bb) hlavný text môže byť štruktúrovaný do kapitol, ale aj do častí, ktoré sa môžu číslovať alebo zvyrazňovať jednotnými prostriedkami (bold na názvy, kurzíva na pojmy a termíny), vtedy je každá kapitola na samostatnej strane,
- c) zhrnutie (resumé) obsahuje vlastné závery, nastolenie otázok do diskusie, prípadne poznámky k vlastnej práci,
- d) zoznam použitej, prípadne ďalšej odporúčanej literatúry.

V predkladaných písomných seminárnych prácach sa všeobecne dodržiajú tieto podmienky úpravy a citácie:

- a) odporúča sa práce písať vo formáte A4, všetky štyri okraje sú rovnaké a štandardne majú vymedzenie 2,54 cm, prvá strana sa nečísľuje,
- b) odstavce sa neoddeľujú prázdnyimi riadkami,
- c) na začiatku každého nového odstavca sa vynechá päť medzier. (Sedlák, 1996; Katuščák, 1998)

4.1.1.1 Seminárna práca s titulnou stranou alebo bez titulnej strany

Seminárna, ročníková práca sa zvyčajne predkladá s titulnou stranou alebo bez titulnej strany vo formáte A4. Ak škola alebo učiteľ požaduje, aby seminárne a analogické práce mali titulnú stranu, treba rešpektovať tieto postupy:

Titulná strana je na samostatnom liste a obsahuje v riadkoch pod sebou tieto základné údaje:

- názov práce (prípadne podnázov),
- úplné meno a priezvisko autora,
- meno predmetu výuky,
- meno učiteľa,
- dátum (deň, mesiac a rok) ukončenia práce. (Príloha A.2)

Na titulnej strane sa používa taká veľkosť a tvar písma, aké sme si zvolili pre ostatný text. Názov práce sa môže napísať tučným písmom (boldom).

Na druhej strane sa opakuje názov práce orientovaný na stred, vynechá sa voľný riadok a pokračuje text. Nezobrazuje sa číslo stránky, ale do stránkovania sa počíta. (Príloha A.2.1)

Rozsiahlejšie práce (ročníkové) môžu mať: titulnú stranu, abstrakt, obsah, zoznam bibliografických odkazov a ďalšie časti.

V seminárnej práci **bez titulnej strany** sa na ľavej strane, s horným okrajom a ľavým okrajom 2,54 cm, napíše:

- a) celé meno autora,
- b) meno učiteľa,
- c) názov vyučovacieho predmetu,
- d) deň, mesiac a rok ukončenia práce.

Vynechá sa jeden riadok a napíše sa názov práce, ktorý sa štandardným písmom orientuje na stred. (Príloha A.1)

Prvá strana sa nečísľuje, na ďalšie strany sa do pravého horného rohu uvádza priezvisko a číslo strany. (Príloha A.1.1)

4.2 Úprava kvalifikačných prác

Obsahovou stránkou, štruktúrou a rozsahom (Príloha B.11) kvalifikačných prác sme sa podrobnejšie zaoberali v predchádzajúcej kapitole.

Na začiatku zdôrazňujeme, že úprava kvalifikačných prác je podmienená:

- a) dodržiavaním medzinárodných noriem, na ktoré v publikácii upozorňujeme,
- b) dodržiavaním stanovených kritérií, ktoré má právo určiť inštitúcia, ktorej kvalifikačnú prácu predkladáme, ak sú v zhode s medzinárodnými normami. Predkladateľ kvalifikačnej práce musí požadované kritériá dodržať.

Obal kvalifikačnej práce obsahuje: názov inštitúcie, názov práce, celé meno a priezvisko predkladateľa a rok, v ktorom sa kvalifikačná práca predkladá. (Príloha B.1)

Titulný list kvalifikačnej práce (nečíslovaná líčna strana) obsahuje: Názov práce (podnázov), určenie druhu práce (napr. diplomová práca), celé meno a priezvisko, názov inštitúcie a názov katedry, študijný odbor (prípadne číslo vedného odboru), dátum, miesto a rok odovzdania kvalifikačnej práce. (Príloha B.2) Titulný list sa nečísľuje ale do rozsahu sa počíta.

Obsah kvalifikačnej práce sa uvádza buď na jej začiatku za titulným listom, alebo na konci práce. Praktické je uviesť obsah na začiatku práce. (Príloha B.4)

Podľa **charakteru a rozsahu kvalifikačnej práce** sa uvádzajú zoznamy obrázkov a tabuliek (Príloha B.5), zoznam skratiek a symbolov (Príloha B.6), slovník termínov (Príloha B.6), erráta (erratum) – môže sa vložiť alebo vlepíť do kvalifikačnej práce (Príloha B.9).

Používanie poznámok a vysvetlení, ktoré sa uvádzajú na príslušnej strane pod čiarou alebo v závere textu, resp. jeho jednotlivých častí, plní úlohu odľahčenia základného textu. Aj v poznámkach a vysvetleniach musí byť jasne odlišený autorov vlastný text a sprievodné názory a poznatky iných autorov. Splníť tieto požiadavky možno dôsledným citovaním použitej literatúry a precíznym odkazovaním na citácie.

4.3 Citát, citovanie (odkazovanie na citácie) v kvalifikačných prácach

Pri práci s dokumentmi sa počas štúdia stretne so všetkými druhmi citácií. Odlišujú sa podľa toho, z akých typov dokumentov sa cituje (knižných publikácií – jednozväzkových a viaczväzkových, z periodických dokumentov a ich častí, noriem a pod.).

Ujednotíme používanie termínov citát, citovanie (odkazy na citácie), ktoré budeme v texte používať:

Citát je text, ktorý sme doslovne prevzali z určitého dokumentu, informačného zdroja. Píšeme ho v úvodzovkách.

Citácia, citovanie (odkazovanie na citácie) je presné označenie prameňa podľa niektorej prípustnej metódy odporúčanej normy STN ISO 690. Medzinárodná norma (STN ISO 690: 1998) je určená autorom na vytváranie bibliografických odkazov a na formuláciu citácií, ktoré sa nachádzajú v texte a spájajú text so záznamom v zozname bibliografických odkazov. Norma sa týka odkazov na všetky publikované, tlačené alebo netlačené dokumenty.

Úlohou citácie, citovania (odkazovania na citácie) je umožniť identifikáciu publikácie, presné uvedenie myšlienky alebo výňatku zo zdrojovej publikácie. Citát je uvedený v úvodzovkách vo vnútri textu, citácia je dokument, zdroj pripojený k textu ako poznámka v dolnej časti strany, na konci kapitoly alebo na konci základného textu.

Pri **citovaní a odkazoch** rešpektujeme najmä to, že:

- odkaz musí presne identifikovať prameň,
- poradie v odkaze je záväzné, zodpovedá medzinárodným normám.

Citáty v seminárnych a ročníkových prácach sa píše štandardne. Vychádzame z normy ISO 7144, ktorá sa týka aj diplomových prác, a z možnosti v norme ISO 690, čím si ich už počas štúdia sociálnej práce budeme postupne osvojovať a pri písaní záverečných, diplomových, rigorózných a dizertačných prác sa uľahčí ich používanie.

Priblížme si, ako možno uvádzať citovanú literatúru. Od **bibliografickej citácie** (ktorá je v základnom texte) sa odlišuje **odkaz na citáciu**, ktorá je uvedená na inom mieste. (Príloha B.6)

4.3.1 Metóda prvého údaja a dátumu

Preferovanou metódou citovania v texte vysokoškolských a kvalifikačných prác je podľa normy ISO 7144 **citovanie podľa mena a dátumu**. Znamená to, že na príslušnom mieste v texte sa napíše **meno autora a dátum** publikovania dokumentu podľa toho, ako sú tieto údaje uvedené v zozname bibliografických odkazov. (Citácia sa napíše v texte tam, kde je citovaná položka, údaj, informácia.)

Pri použití metódy prvého údaja a dátumu je potrebné upraviť záznamy v zozname bibliografických odkazov tak, že za meno sa pridá rok vydania, ktorý sa zopakuje na príslušnom mieste za miestom vydania a vydavateľom. (CRANE, D. 1972. The...)

Ak sa prvý údaj a rok nenachádza v texte, uvedú sa v zátvorkách spolu ... (Crane, 1972). Ak je prvý údaj v texte, rok sa uvedie za ním v zátvorkách. ... Stieg (1981). V prípade potreby sa v zátvorkách uvedú aj čísla strán ... (Crane, 1972, p. 47), ... (1981, s. 556). Ak dva alebo niekoľko dokumentov majú ten istý prvý údaj a rovnaký rok, odlišia sa malými písmenami (a, b, c...) za rokom vnútri zátvorke (1984a). Pri dokumentoch, ktoré majú viac ako dvoch autorov, sa citácia môže skrátiť tak, že sa uvedie iba

meno prvého autora a za ním skratka et al. Nesmie však spôsobiť nejednoznačnosť prepojenia medzi citáciou a položkou v zozname bibliografických odkazov.

Preklad názvu sa môže pridať za hlavný názov a podnázov v hranatých zátvorkách.

PRÍKLAD

Text citácie:

Teória neviditeľných kolégií sa preskúmala v prírodných vedách (Crane, 1972). O ich neprítomnosti medzi historikmi sa zmieňuje Stieg (1981, p. 556). Je možné, ako tvrdí Burchard (1965, p. 219) ...

Odkazy:

BURCHARD, J.E. 1965. How Humanists Use Library. In: Intrex: Report of Planning Conference on Information Transfer Experiments, Sept. 3, 1965. Cambridge, Mass. : M.I.T. Press, 1965, p.219

...

CRANE, D. 1972. Invisible Colleges. Chicago : Univ. of. Chicago Press, 1972.

...

STIEG, M.F. 1981. The Information Needs of Historians. In: College and Research Librarian, Nov. 1981, vol. 42, no. 6, p. 549–560.

Pri **zhrnutí informácií o bibliografických odkazoch** pre zjednodušenie orientácie vychádzame z Národnej prílohy NB, obsahujúcej praktické odporúčania, ktoré sa vzťahujú na používanie špecifickej interpunkcie v bibliografických odkazoch. Využívame všeobecne zásady používania interpunkcie podľa pravidiel slovenského pravopisu. (STN ISO 690: 1998)

Podľa normy ISO 690 sa tvoria bibliografické odkazy, čo sú záznamy o tých dokumentoch, ktoré sa skutočne použili pri písaní práce.

Na praktické objasnenie uvádzame niektoré príklady:

STN ISO 690

Hlavná zodpovednosť: Názov. Sekundárna zodpovednosť. Vydanie. (Miesto : vydavateľ). Rok. Rozsah. Edícia. Poznámky. Štandardné číslo.

Národná príloha NB:

Hlavná zodpovednosť: Názov. Sekundárna zodpovednosť. Vydanie. Vydateľské údaje. Edícia. Poznámky. Štandardné číslo.

Poznámka:

Zatiaľ neexistuje oficiálny medzinárodný štandard, ktorý by upravoval spôsob záznamov o použitom dokumente v elektronickej forme pre potreby písomných prác. Najkomplexnejšie je spracované riešenie elektronickej lokácie a prístupu v americkom formáte (USMARC, 1995), odporúčania na Slovensku sú kombináciou štandardu ISO 690 a riešenia vo formáte USMARC. (Katuščák, 1998)

Z dvoch spôsobov odkazovania na elektronické pramene (národný štýl USA – MLA a modifikovaný štýl UNIBA (Univerzita Komenského v Bratislave) využívame štýl UNIBA, ktorý je zosúladený s medzinárodnými normami ISO.

Na využívanie informácií z internetu a elektronických dokumentov z iných zdrojov odporúčame tieto zásady:

- a) rešpektujeme copyright a autorstvo súborov a informácií,
- b) zaznamenávame dostatok informácií o súbore tak, aby bolo možné informácie znovu vyhľadať,
- c) za verifikovateľnosť informácií zodpovedá autor, ktorý sa na ne odvoláva,
- d) doplňujúce informácie (bity za sekundu, heslo (password), znaky potrebné na pripojenie (Login: visitor), úplné meno hostu (napr. Meno: Ústav výpočtovej techniky, Technická univerzita Zvolen, Slovensko).

PRÍKLAD

Strmeň, Karol. 1998. Štatistické údaje o hospodárení Kremnických lesov v roku 1997. Osobná dokumentácia 1998–10–22. Email: katka@tuz-vo.sk
anthrax.micro.umn.edu / 128.101.95.23
<http://leweb.loc.gov/catdir/semidigdocs/seminar.html>

Odporúčame v kvalifikačných prácach v odbore sociálna práca používať citačnú metódu prvého údaj a dátumu.

4.4 Zhrnutie najzákladnejších zásad citovania a odkazovania

- a) Poradie údajov v zozname bibliografických údajov má túto štruktúru:
Autor/Názov/Fakty o dokumente.

- b) Údaje sa preberajú zásadne z dokumentu, na ktorý sa odkazuje, a tak, ako sa v dokumente nachádzajú (okrem verzáliek, interpunkcie).
- c) Osobné mená (nie priezviská) možno skracovať na iniciály. Prednosť sa dáva úplnej forme.
- d) V názvoch seriálov (časopisov, zbornikov a pod.) sa v zásade treba vyhnúť skracovaniu.
- e) Preklad názvu sa môže pridať za hlavný názov v hranatých zátvorkách.
- f) Ak sa odkazuje na sprostredkujúci prameň, postupuje sa takto: odkaz na originálny zdroj a napíšeme slovo „Podľa“, alebo „Zdroj“, „Prameň“.
- g) Záznamy v bibliografických odkazoch píšeme bez zarážky, každý záznam je jeden odstavec a záznamy oddeľujeme medzerou medzi odstavcami (tak píšeme prácu na stroji, medzi záznamami medzeru nedávame, ďalší riadok odsadíme o päť medzier).

5. PREDVÍDANIE NAJČASTEJŠÍCH NEDOSTATKOV KVALIFIKAČNÝCH PRÁC

Písomná práca tvorí podstatnú súčasť skúšky pred diplomovou, rigoróznou alebo doktorandskou komisiou. Je uceleným výstupom predkladateľa, písomnou prezentáciou jeho vlastnej práce. Zvyčajne je výsledkom koncepcie, úsilia a času vynaloženého na jej prípravu a tvorbu. Upriamením na najčastejšie nedostatky písomných prác v odbore sociálna práca chceme predísť tým nedostatkom, ktoré sa pravidelne opakujú a znehodnocujú kvalitu.

5.1 Výber problematiky

Výberom témy práce preukazujeme naše predpoklady, schopnosti a záujem, do akej hĺbky sa chceme venovať odboru sociálna práca. Už z názvu sa dá vyčítať náš postoj, prístup, rozsah a obsah a najmä celkový prístup k odboru.

Počas štúdia si všimame vypisovanie tém diplomových prác, keď chceme písať doktorskú prácu sledujeme výskum v danom odbore a súčasne hľadáme priestor a miesto na vlastnú výpoveď.

Písomná práca nám musí vyzrieť v „mysli“, nevyhnutná je identifikácia autora s témou. Preto využívame konzultácie nielen s vedúcim písomnej práce, ale aj s učiteľmi, odborníkmi vo výskume, s vynikajúcimi praktikmi.

Prvú predstavu treba dať na papier, kde načrtneme:

- a) dôvod rozhodnutia sa pre určitú tému, ktoré vyvolá ďalšie úvahy,
- b) čo chceme danou témou vypovedať,
- c) čo na to budeme potrebovať,
- d) kde to budeme hľadať,
- e) s kým budeme o tom komunikovať.

Nemali by sme zabudnúť na zistenie dostupnosti prameňov – kde sa nachádzajú, ako sú prístupné a či sme pramene schopní využiť na vyjadrenie našich zámerov.

5.2 Výber a zhromažďovanie študijného materiálu

Najefektívnejší praktický postup je dať si vyhotoviť rešerš v uznávanej knižnici (stredisku) a spoločne s vedúcim práce predbežne selektovať najmä primárne materiály.

Nepresnosť pri zapisovaní materiálov, myšlienok (s vyznačením, ktoré budeme presne citovať) treba jednoznačne odlišiť od vlastných úvah (ktoré treba tiež dôkladne vyznačovať). Pomôže nám postup, pri ktorom budeme mať stále poruke obsah práce a priebežne budeme písomne formulovať jej jednotlivé časti (sústavne dotvárať obsah práce). Tým nám dozrieva samotný zámer práce a jej štruktúra. Záznamy k obsahu práce odkladáme a priebežne ich niekoľkokrát sumarizujeme, čím si ich osvojujeme a najmä sa s nimi stotožňujeme, prijímame ich za svoje. Výhodné je do dvojhárok priebežne triediť študijný materiál (na kapitolu jeden dvojhárok), na ktorom máme napísaný obsah kapitoly.

Čím viac a poctivejšie robíme záznamy a poznámky a súčasne triedime problematiku, tým ľahšie sa nám bude písať koncept.

5.3 Spracovanie písomnej práce

Pri priebežnom selektovaní z množstva dokumentov, po rozhodnutí použiť tie, ktoré najvýraznejšie súvisia s témou práce, a využiť vecne štylizovaných myšlienok, koncept práce vzniká ako prirodzené pokračovanie tvorivej práce.

Využijeme spôsob citácií v texte vo forme mena a dátumu (pracovne sme uviedli aj stranu, ktorú potom môžeme vypustiť). Odkaz sa nám nestráca a rýchlo si ho vieme overiť v literatúre na príslušnej strane. Citovanie sme prenášali vždy s hlavným textom do jednotlivých častí. Zostáva nám iba spracovanie citovania, ktoré by malo byť v celej práci jednotné.

Z kvalitne a trpezlivo spracúvaných materiálov sa nám dobre vytvára súvislý text, lebo sa nemusíme zdržiavať zbytočným hľadaním prameňov. Zo spracúvania máme dobrý pocit a oceňujeme vlastnú koncepčnú prácu. Začíname si pestovať pocit vedeckej hrdosti.

5.4 Zabezpečenie obsahu a formy

Členenie práce je výsledkom prezentácie jasného zámeru, našej logiky a je tiež prejavom vlastnej cieľavedomosti autora.

Nezabudnime v úvode jasne vyjadriť, že je to analytický komentár obsahu. Väzba a úprava práce, rešpektovanie štandardov a noriem, grafické diferencovanie kapitol, jednotnosť uvádzania bibliografických dokumentov, grafy, prílohy sú prejavom našej dôslednosti a vyjadrením exaktnosti.

Po definitívnom zviazaní písomnej práce môžeme ešte objaviť technické nedostatky, napr. preklepy alebo vážne štylistické prehrešky. Využijeme erráta (erratum) napísané na samostatnom lístku a vložíme ho do písomnej práce. Je aj prejavom našej prípravy na obhajobu. (Príloha B.9)

5.5 Dôsledná príprava obhajoby

Keď sme sa dostali, vďaka našej tvorivej a systematickej práci, do posledného štádia spracovania písomnej práce, treba písomne pripraviť jej systém prezentácie.

Zhrňme možný model prezentácie:

- a) predseda komisie predstaví komisii uchádzača a uvedie tému obhajoby písomnej práce, vyzve uchádzača na prezentovanie práce,
- b) uchádzač osloví predsedu a komisiu a uvedie podstatu svojej práce,
- c) počas hodnotenia vedúcim práce a oponentom si poznačme pripomienky alebo poznámky, aby sme mohli adekvátne reagovať,
- d) odpovede majú byť obsahovo správne, vecné, exaktné, stručné a zrozumiteľné.

5.6 Porovnanie diplomovej a rigorózneho práce a dizertačnej písomnej práce

V záujme vyššej efektívnosti diplomových, rigorózných a dizertačných prác, je účelné ich porovnanie:

Diplomová práca v podstate nemusí byť originálnym dielom.

Značná časť diplomových prác je **kompilačného charakteru** na základe úzkeho výberu zo základnej a rozširujúcej literatúry. Malé využitie príspevkov zo zborníkov, článkov z časopisov a najmä zahraničnej literatúry je nedostatkom časti diplomových prác.

Vyskytuje sa mechanické priradovanie (sumarizovanie) kategórií a pojmov, bez ich logickej väzby a zamerania na výpoveď v praktickej časti diplomovej práce, nevyjasnenie si témotvorných pojmov.

V značnom počte diplomových prác nie je jasne načrtnutá pracovná verzia hlavného zámeru autorom, spresnenie, z akého zorného uhla autor pristupuje k využívaniu témotvorných pojmov a ku skúmaniu v praktickej časti diplomovej práce.

Rigorózna práca má rozdielnu funkciu (a tým aj zámer a výpoveď) ako diplomová práca.

V prvom rade je rozdiel v tom, že **uchádzač** má jasne preukázať, že je schopný samostatne pracovať s našou a zahraničnou literatúrou v oblasti sociálnej práce, využívať poznatky z príbuzných vedných odborov a existujúce poznatky efektívne využiť na konkrétnu praktickú činnosť.

V rigorózne práci svoju teoretickú vybavenosť preukazuje v priebehu riešenia vytypovaného problému (teoretickú spôsobilosť už prejavil pri koncipovaní diplomovej práce).

Na porovnanie uvádzame zovšeobecnenie nedostatkov **dizertačnej práce**:

- nevyváženost teoretickej, empirickej a praktickej zložky v štruktúre dizertácie,
- neujasnenosť cieľov dizertácie, nezreteľnosť ich formulácie a nemožnosť kontroly ich splnenia (ciele sa neformulujú v termínoch pozorovateľných pojmov a operačných definícií),
- absencia správne formulovanej vedeckej hypotézy,
- nízka, elementárna úroveň štatistickej analýzy získaných empirických údajov,
- prevláda dotazníková metóda zberu empirických údajov,
- neadekvátna generalizácia záverov,
- absencia definícií témotvorných pojmov,
- nedostatočný prehľad v zahraničnej literatúre,
- nezreteľné vymedzenie nadväznosti na predchodcov riešenia zvolenej problematiky a neurčité odlíšenie vlastných a cudzích myšlienok. (Švec, 1995)

6. ZÁKLADNÉ KRITÉRIÁ POSUDZOVANIA PÍ SOMNÝCH PRÁC

Pri posudzovaní kvalifikačných prác využívame bohaté skúsenosti vysokoškolských a výskumných pracovníkov, na ktoré sme poukázali už v predhovore k práci.

6.1 Posudzovanie písomných prác

Jednou z podmienok dynamizácie rozvoja odboru sociálna práca je aj kvalita posudzovania písomných prác, úroveň odborných posudkov v celej šírke: od seminárnych prác, projektov, záverečných, diplomových, rigorózných prác až po dizertačné práce.

Treba jasne odlišovať, že na jednej strane ide nielen o využívanie poznatkov iných vedných disciplín, ale na druhej strane aj o ich teoretické obohatenie – syntézou a poznatkami zovšeobecnenými z hľadiska sociálnej politiky a diferencovaných oblastí sociálnej práce.

Kvalita písomnej práce vychádza z účelnosti výberu parametrov, ktoré sú optimálne pre výpoveď, funkčnosť jednotlivých druhov písomnej práce. Rozlišujeme vysokoškolský titul (Bc., Mgr.), akademický titul (PhDr.) a akademicko-vedeckú hodnosť (PhD.). Preto treba rozlišovať požiadavky na kvalitu stupnicou „výborne“, „veľmi dobre“, „dobre“ a „nevyhovelo“ – alebo „vyhovelo“ a „nevyhovelo“.

6.2 Posudok vedúceho diplomovej práce

Zameraný je na metodickú a metodologickú stránku práce, uvádza, či predkladaná písomná práca zodpovedá kladeným požiadavkám, či študent splnil a ako splnil požiadavky stanovené v zadaní diplomovej práce

a posúdi jeho samostatnosť, iniciatívnosť a využitie odbornej literatúry. Hodnotí tiež prístup uchádzača k riešeniu problematiky, jeho záujem a schopnosť samostatne realizovať zámery práce. Uvedie i nedostatky písomnej práce, prípadne mu odporučí doplnenie niektorých informácií alebo bližšie zdôvodnenie postupov, využitia výsledkov a pod.

Vedúci diplomovej práce vstupuje už do prípravnej fázy – pri výbere témy diplomovej práce. Môže študentov motivovať do vlastnej výskumnej činnosti, prípadne po skončení štúdia môže absolvent s ním spolupracovať v rigoróznom pokračovaní, prípadne pri dizertačnej práci. Takéto postupy môžu výrazne prispieť aj k rozvoju odboru sociálna práca.

Spoluprácu študenta s vedúcim diplomovej práce charakterizujú Žatkuľiak (1977), Lechta (1984), Švec, (1995) takto:

- a) pri rozhodovaní sa o téme diplomovej práce spolupracujú na vymedzení zámeru, obsahu, rozsahu schválenej témy,
- b) pri prekonzultovaní organizačno-časového plánu prípravy a tvorby diplomovej práce,
- c) vedúci diplomovej práce usmerňuje pri výbere najvhodnejších postupov, využitia metód, techník pri spracovaní témy, čím mu otvára priestor na samostatný prístup k tvorbe práce (v konečnom dôsledku je však na rozhodnutí autora, ako bude postupovať),
- d) poradí študentovi pri výbere ďalších odborníkov z príbuzných odborov,
- e) v neposlednom rade je mu oporou, ak váha pri rozhodovaní sa o výbere materiálu a postupov.

Sústavná komunikácia so študentom pomáha vedúcemu diplomovej práce alebo školiteľovi objektívne posúdiť zámer diplomovej práce, poznať pozadie jej vznikania, čo sa určite prejaví na kvalite a efektívnosti vedecko-metodologickej pripravenosti študenta.

6.3 Oponentský posudok

Posúdenie formou oponentského posudku vykonáva odborník (teoretik alebo praktik) určený katedrou alebo inštitúciou, ktorej sa kvalifikačná práca predkladá.

Oponent v posudku hodnotí vhodnosť zamerania práce, spôsob riešenia, spracovania, jej prínos a praktickú využiteľnosť. Najvšeobecnejšie kritériá sú určené takto:

- a) či je zvolená téma aktuálna,
- b) či dizertačná práca splnila svoj cieľ,
- c) či sú vhodne zvolené metódy spracovania,
- d) k výsledkom dizertačnej práce s uvedením, aké nové poznatky prináša,
- e) aký je prínos do ďalšieho rozvoja vedy, techniky alebo umenia. (131, § 19, ods. 2)

Bližšie určenie zamerania hodnotenia práce oponentom uveďme na príklade oponentského posudku dizertačnej práce, ktorý je aplikovateľný aj na oponentský posudok diplomovej a rigoróznejšej práce, s prihliadnutím na funkčnosť uvedených prác, ako vyplýva z celkovej publikácie.

Oponent sa vo svojom hodnotení zameriava predovšetkým na:

- a) spracovanie problematiky v súlade s témou práce,
- b) úroveň teoretického spracovania s využitím literárnych prameňov, zahraničnej literatúry, zvládnutie citácie použitých prameňov a pod.,
- c) metodologický prístup k spracovaniu problematiky, použitie metód, postupov, aplikácie a výkladu,
- d) prezentáciu dosiahnutých výsledkov a ich využitie v spoločenskej praxi – prínos do rozvoja študijného a vedného odboru sociálna práca,
- e) vecný prístup, štruktúru, členenie a proporcionálnosť práce, vrátane jej ucelenej výpovede, formálnu stránku, ako je normami stanovená úprava, spôsob citácie,
- f) úroveň jazykovej stránky (rešpektovanie jazykovej kultúry, štylistickú úroveň písomného prejavu, použitie odborného štýlu, erráta),
- g) úroveň formálnej stránky (prezentatívnej) písomného prejavu, dodržanie stanovených noriem úpravy a postupnosti jednotlivých častí písomného prejavu, precíznosť citácií, spôsob úpravy a väzby písomnej práce.

Posudzovanie predkladanej písomnej práce má byť komplexné a objektívne. Oponent môže navrhnúť prácu alebo časť práce na publikovanie.

Oponentský posudok je kritický rozbor práce. Oponenti posudzujú dielo z teoretického a metodologického hľadiska. Uvádzajú sa v ňom konkrétne prednosti a nedostatky práce a podrobnejšie sa odôvodňujú uzávery oponenta:

Kritériá posudzovania hodnoty dizertačnej práce uvádza Švec (1995b):

- (a) jej spoločenská významnosť (závažnosť), (b) jednoznačná zrejmosť jej hlavného a vedľajšieho vedeckého prínosu, (c) jej vedeckosť (intersubjektívna zrozumiteľnosť, resp. vypovedateľnosť, kontrolovateľnosť a korigovateľnosť) jej metodických postupov a výsledkov, (d) zložitost a prácnosť riešenia

relevantnej problematiky, (e) aplikovateľnosť v oblasti praxe, empirie, teórie a metateórie (metodológie) daného odboru.

Klasifikácia diplomovej práce je „výborne“, „veľmi dobre“, „dobré“, „nevyhovelo“. Pri rigoróznej a dizertačnej písomnej práci je hodnotenie „vyhovelo“, „nevyhovelo“.

7. OBHAJOBA KVALIFIKAČNEJ PRÁCE

7.1 Príprava na obhajobu

Z posudkov vedúceho diplomovej práce a z oponentského posudku vyplývajú konkrétne pripomienky k písomnej práci, alebo sú priamo postavené otázky. Autor je povinný na ne vecne zareagovať. Niektorí autori (Raninec, 1997) odporúčajú rozvrhnúť reakcie uchádzačov do troch skupín.

- a) Na oprávnené pripomienky, upozorňujúce na nedostatky v písomnej práci, s ktorými autor súhlasí. Potrebné je pripraviť si na ne vecnú argumentáciu tak, že autor prejaví serióznu prípravu na obhajobu písomnej práce ich doštudovaním a prezentovaním.
- b) Pripomienky, s ktorými súhlasí len čiastočne, spresní alebo poukáže na vlastný myšlienkový pochod, prečo ich plne neakceptoval.
- c) Pripomienky, s ktorými autor písomnej práce nesúhlasí, pričom vecne zdôvodní vlastné stanovisko, podporí ho ďalšími údajmi a dôkazmi, čím preukáže hlboké poznanie problematiky, ktorú spracúva.

7.2 Technicko-organizačná stránka priebehu obhajoby

Obhajoba kvalifikačnej práce je súčasťou štátnych záverečných skúšok, rigorózných skúšok a súčasťou ukončenia doktorandského štúdia.

Oboznámenie sa s priebehom obhajoby má význam v tom, že uchádzač sa môže v časovom predstihu pripraviť na obhajobu, prípadne doplniť si niektoré detaily, aby mohol vecne a presvedčivo reagovať. Pri obhajobe môžeme efektívne využiť vlastnú prípravu na obhajobu.

Obhajoba sa uskutočňuje pred komisiou pre štátne záverečné skúšky, pred rigoróznou komisiou, doktorandskou komisiou vymenovanou

dekanom fakulty alebo príslušnou inštitúciou. Obhajoba je verejná, teda je prístupná aj študentom.

7.2.1 Obhajoba záverečnej (bakalárskej, certifikačnej) a diplomovej práce

Obhajoba záverečnej alebo diplomovej práce je súčasťou štátnej záverečnej skúšky. Komisia je trojčlenná, predsedu komisie vymenúva dekan. Uchádzač sa má právo tri dni pred termínom konania obhajoby oboznámiť so zhodnotením záverečnej alebo diplomovej práce vedúcim práce a s oponentským posudkom.

Štátna záverečná skúška je verejná a začína sa obhajobou záverečnej alebo diplomovej práce.

Priebeh obhajoby:

- a) Na vyzvanie predsedu komisie uchádzač prezentuje prácu: hlavný zámer práce, stanovenie cieľov práce, spôsob jej spracovania, štruktúru práce, prípadné problémy s jej vypracovaním.
- b) Zhodnotenie práce vedúcim záverečnej alebo diplomovej práce a oponentom práce.
- c) Uchádzač sa vyjadrí k pripomienkam alebo otázkam vedúceho a oponenta písomnej práce. Nasleduje rozprava o písomnej práci, na ktorej sa môžu zúčastniť všetci prítomní na obhajobe.

Poznámka: Právo na obhajobu záverečnej alebo diplomovej práce má uchádzač aj vtedy, keď posudok vedúceho práce a oponentský posudok je hodnotený známku „nevyhovet“, ak štatút fakulty nestanovuje iný postup.

7.2.2 Obhajoba rigorózneho písomnej práce

Obhajoba rigorózneho písomnej práce je verejná a koná sa pred trojčlennou komisiou pre štátne rigorózne skúšky. Na priebeh obhajoby rigorózneho písomnej práce platia rovnaké ustanovenia ako pri obhajobe záverečnej alebo diplomovej práce.

Špecifikum rigorózneho písomnej práce je v tom, že uchádzač o rigorózne pokračovanie nemá stanoveného vedúceho práce, preto jeho prezentácia

písomnej práce má byť obširnejšia, vecnejšia, so zameraním na využitie výsledkov rigorózneho písomnej práce v praktickej činnosti.

V prípade potreby predseda komisie môže určiť dvoch oponentov. Takýmto prístupom sa objektivizuje hodnotenie uchádzača a predchádza sa subjektívnym prejavom.

7.2.3 Obhajoba dizertačnej práce

Obhajoba je vedecká rozprava o získaných poznatkoch obsiahnutých v dizertačnej práci medzi doktorandom, oponentmi, členmi komisie pre obhajobu a ostatnými účastníkmi obhajoby.

Postup pri obhajobe dizertačnej práce stanovuje Zbierka zákonov č. 131/1997, § 23 takto:

- a) obhajobu začne predsedajúci uvedením stručného životopisu doktoranda, s prihliadnutím na posudok podľa § 12 ods. 2 písm. f): oznámi tému dizertačnej práce, a prehľad vedeckých prác doktoranda a údajov o ich ohlase;
- b) doktorand stručne uvedie podstatný obsah dizertačnej práce;
- c) oponenti prednesú podstatný obsah svojich posudkov; za neprítomného oponenta prečíta posudok predsedajúci alebo iný člen komisie pre obhajobu;
- d) doktorand zaujme stanovisko k posudkom oponentov, ku všetkým námietkam, k pripomienkam a otázkam;
- e) predsedajúci oboznámi prítomných s ďalšími posudkami a vyjadreniami a otvorí diskusiu, na ktorej sa môžu zúčastniť všetci prítomní; v diskusii o dizertačnej práci sa overuje správnosť, odôvodnenosť, vedecká pôvodnosť a závažnosť poznatkov obsiahnutých v dizertačnej práci;
- f) v diskusii doktorand odpovedá na všetky otázky a zaujíma stanovisko ku všetkým podnetom a námietkam účastníkov.

Doktorand, ktorému na základe výsledku obhajoby dizertačnej práce komisia navrhla neudelit vedecko-akademickú hodnosť, môže znova požiadať o povolenie obhajoby najskôr po uplynutí jedného roka odo dňa neúspešnej obhajoby.

7.3 Priebeh obhajoby

Podľa smerníc Ministerstva školstva Slovenskej republiky je stanovený takýto priebeh obhajoby:

- a) Uchádzač uvedie vlastnú prácu (autoreferát) so zameraním na zdôvodnenie výberu témy, zdôvodní postup riešenia a spracovania písomnej práce, prezentuje dosiahnuté výsledky písomnej práce (potvrdenie, nepotvrdenie hypotéz), ozrejní funkciu štruktúry práce, prípadne upozorní na problémy, ktoré sa vyskytli pri spracovaní práce. Prezentuje výsledky vlastnej práce.
- b) Posudzovatelia písomnej práce oboznámi so svojím hodnotením komisiu v poradí: vedúci diplomovej práce a oponent diplomovej práce. Prezentujú pred komisiou svoje posudky a zvýraznia, k čomu má uchádzač zaujať stanovisko, prípadne čo má hlbšie vysvetliť.
- c) Predseda komisie vyzve diplomanta, aby sa vyjadril k predneseným pripomienkam. Diplomant by mal najprv poďakovať posudzovateľom za hodnotenie práce a za pripomienky a pokračovať v odpovedaní na pripomienky a otázky. Tu má uchádzač priestor na zúročenie celej svojej koncepcnej prípravy a tvorby práce.

Predseda komisie overí, či sú posudzovatelia spokojní so stanoviskami, názormi a postupmi diplomanta.

V nasledujúcej časti prebieha verejná diskusia o problematike písomnej práce, pomocnými otázkami sa overujú, spresňujú sporné odborné problémy písomnej práce, ťažkosti, ktoré spôsobili určité problémy.

Komisia na neverejnom zasadaní zhodnotí priebeh obhajoby a s prihliadaním na posudok vedúceho diplomovej práce a oponentský posudok ohodnotí obhajobu písomnej práce. Keď je obhajoba klasifikovaná známku „nevyhovet“, je aj celkový výsledok štátnej skúšky „nevyhovet“. Výsledok oznámi diplomantovi predseda komisie.

V prípade, že diplomant neobhájil prácu, môže absolvovať ďalšiu časť štátnych skúšok. Po úspešnom vykonaní ústnych štátnych skúšok opakuje len obhajobu písomnej práce. Termín na opakovanie obhajoby určí dekan fakulty najskôr po troch mesiacoch. Druhé a posledné opakovanie môže byť najskôr po šiestich mesiacoch.

7.4 Práva uchádzačov pri hodnotení známku „nevyhovet“

Na záver spresníme postup autora pri hodnotení písomnej práce vedúcim diplomovej práce alebo oponentom stupňom „nevyhovet“. Autor má právo svoju písomnú prácu predložiť na obhajobu i v tom prípade, keď bola hodnotená oboma posudzovateľmi známku „nevyhovet“. Ak ju pred komisiou neobhájil, je v právomoci komisie rozhodnúť, či vráti prácu autorovi na prepracovanie, alebo mu pridelí novú tému.

Tým sa v maximálne možnej miere vylučujú subjektívne hodnotenia zo strany vedúceho diplomovej práce a oponenta predkladanej písomnej práce.

Odporúčame autorovi prediskutovať prípravu na obhajobu s vedúcim svojej práce, a tak si pripraviť úspešný priebeh obhajoby.

7.4.1 Postup pri hodnotení písomnej práce známku „nevyhovet“

Ak bol výsledok komisie štátnej skúšky zhodnotený ako „nevyhovet“, uchádzač má právo predložiť záverečnú písomnú prácu na obhajobu.

Ak bol výsledok **komisie pre diplomové práce** zhodnotený stupňom „nevyhovet“, diplomant má právo predložiť diplomovú prácu na obhajobu po uplynutí doby troch mesiacov.

Ak výsledok zhodnotenia obhajoby písomnej rigoróznej práce **rigoróznou komisiou** bol záporný a komisia navrhla neudeliť akademickú hodnosť, uchádzač má právo znova požiadať o povolenie obhajoby v tom istom odbore rigorózneho štúdia najskôr po uplynutí doby stanovenej štatútom fakulty.

Ak bol výsledok hlasovania **doktorandskej komisie** záporný, komisia pre obhajobu na verejnom zasadaní s odôvodnením výsledok hlasovania vyhlási.

Doktorand, ktorému na základe výsledku obhajoby dizertačnej práce komisia pre obhajobu navrhla neudeliť vedecko-akademickú hodnosť, môže znova požiadať o povolenie obhajoby v tom istom odbore doktorandského štúdia najskôr po uplynutí jedného roka odo dňa neúspešnej obhajoby. (Zbierka zákonov č. 131/1997, § 24 ods. 9)

8. ZÁVER

Snažili sme sa o objasnenie podstaty rozhodovania, postupnosti prípravy a tvorby, obhajoby kvalifikačných prác.

Nešlo nám o podporu nejakej dogmy, ale o pochopenie a dodržiavanie princípov tvorby písomných prác. Samostatný tvorivý prístup sa nedá „naordinovať“, treba naň prísť a overiť si ho vlastnou skúsenosťou. Vefa vecí, na ktoré poukazujeme pri príprave písomnej práce, autor pozná alebo príde na ne sám. Konkrétnymi pokusmi si vytvorí vlastnú metodiku a každý by po dopísaní písomnej práce mohol vydať podobnú príručku.

Je vecou užívateľa, ako využije našu metodickú príručku. Najväčšou odmenou pre autorov bude zvýšenie efektívnosti prípravy, obhajoby a využitia kvalifikačných prác.

POUŽITÁ A ODPORUČANÁ LITERATÚRA

1. ECO, Umberto. 1997. Jak napsat diplomovou práci. Z tal. orig. Come si fa una di laurea prel. Ivan Seidl. Olomouc : Votobia, 1997. 278 s. ISBN 80-7198-173-7.
2. BERKA, Karel. 1971. K pojetí měření v československé sociologii, Sociologický časopis 5/1971.
3. HIRNER, A. 1976. Ako sociologicky analyzovať. Bratislava : ÚŠI, 1976.
4. HUDEČKOVÁ, V. 1993. Zásady písania diplomovej práce z histórie. Prešov : Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach; Pedagogická fakulta v Prešove, 1993. 53 s. ISBN 80-7097-250-5.
5. ISO 7144-1986 Dokumentation - Presentation of thesis and similar documents.
6. LECHTA, V. - ŠKOTT, J. 1984. Diplomový seminár. Bratislava : Pedag. fakulta UK, 1984.
7. LECHTA, Viktor. 1990. Diplomový seminár. Bratislava : Univerzita Komenského; Pedagogická fakulta, 1990. 104 s. ISBN 80-223-0198-1.
8. KASA, J. - BALÁŽ, J. 1997. Diplomový seminár. Bratislava : Pedagogická fakulta UK, 1997.
9. KIMLIČKA, Štefan. 1997. Publikačná činnosť (Evidencia, vykazovanie a informačné systémy o publikačnej činnosti a citáciách podľa medzinárodných štandardov). Bratislava : STIMUL, 1997, 95 s.
10. KONŮPKA, Jozef. 1997. Ako písať záverečnú prácu. Nitra : Inštitút výchovy a vzdelávania Ministerstva poľnohospodárstva a výživy, 1997. 38 s.
11. MISTRÍK, Jozef. 1988. Moderná slovenčina. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 1988b. ISBN 80-08-00052-X.
12. MISTRÍK, J.: 1975. Žánre vecnej literatúry. Bratislava : Slov. ped. nakl., 1975. 216 s. (s. 71)
13. Nariadenie vlády ČSSR č. 90/1980 Zb. z 26.6.1980 o štátnych záverečných skúškach a štátnych rigorózných skúškach. In: Zbierka zákonov, čiastka 23/1980.
14. NOVÁKOVÁ, Marta. 1983. Informačné pramene. Bratislava : SPN 1983. 221 s.

15. PERGLER, P. a kol. 1969. Vybrané techniky sociologického výzkumu, Praha : Svoboda, 1969.
16. Pravidlá vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva SR a Slovenskej akadémie vied. Academia, roč. 8, 1997, č.3-4, s.25-30.
17. PRUCHA, Jozef. 1995. Pedagogický výskum. Uvedenie do teórie a praxe. Praha : Karolinum 1995.
18. RANINEC, Jozef. 1997. Ako vypracovať a obhájiť diplomovú prácu. Bratislava : Univerzita Komenského, 1997.
19. SEDLÁK, Jiří. 1996. Úvod do práce s informaciami. Brno : Masarykova univerzita, 1996.
20. Smernice pre štátne záverečné skúšky na vysokých školách univerzitného smeru č. 44 828/62-iii/1 z 13.10. 1962. In: Vestník Ministerstva školstva a kultúry. roč. XVIII, zošit 30.
21. STRAKA, J. – HYBLOVÁ, V. 1987. Diplomová práca. metod. a inf. príručka pro studenty spoločenskovedných oborů. Praha, 1987. 75 s.
22. STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. 1999. Základy kvalitatívneho výskumu. Boskovice : Albert, 1999.
23. STN ISO 690 (01 0197). 1998. Dokumentácia, Bibliografické odkazy, Obsah, forma a štruktúra. Úrad pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo SROV. Apríl 1998.
24. STRIEŽENEC, Štefan. 1996. Slovník sociálneho pracovníka. Trnava : AD, 1996.
25. STRIEŽENEC, Štefan. 1999. Úvod do sociálnej práce. Trnava : AD, 1999.
26. ŠVEC, Štefan. 1995b. Posudzovanie dizertácií. Pedagogická revue, roč. 47, 1995b, č. 9-10, s. 84-93.
27. ŠVEC, Štefan. a kol. 1998. Metodológia vied o výchove. Bratislava : IRIS, 1998.
28. ŽATKULIAK, Ján G. 1977. Tvorba diplomovej práce. Bratislava : Univerzita Komenského, 1977. 134 s.
29. Vyhláška MŠ SR č. 330/1997 Z.z.
30. Vyhláška č. 131/1997 Zb. Ministerstva školstva Slovenskej republiky zo 7. mája 1997 o doktorandskom štúdiu
31. Zákon č. 172/1990 Zb. o vysokých školách v znení neskorších predpisov. Úplné znenie č. 30/1997 Z.z.
32. Zákon č. 247/1990 Zb. (úplné znenie) o literárnych, vedeckých a umeleckých dielach (autorský zákon). In: Zbierka zákonov, čiastka 41/1990.
33. Zásady Univerzity Komenského k vyhláške MŠ SR č. 330/1977 Z.z. o habilitácii docentov a vymenúvaní profesorov.

SLOVNÍK TERMÍNOV

Abstrakt je krátka výstižná charakteristika obsahu dokumentu (knihy, state), má informatívny charakter a zachováva si tematické a štýlové vlastnosti primárneho dokumentu. Abstrakt je hutný, obsahuje asi desať riadkov normalizovaného textu. Rozlišujeme informatívne abstrakty (experimentálne práce k jednej téme), indikatívne abstrakty (rámcovo a všeobecne zoznamujú čitateľa s dokumentom) alebo tiež kombinované. Abstrakt môže pripraviť samotný autor. Využíva sa najmä v kartotékach. Text abstraktu sa píše ako jeden odstavec. Pojem abstrakt by sa nemal zamieňať s termínmi anotácia, výťah, súhrn.

Anotácia – krátka poznámka alebo vysvetlivka obsahujúca vecnú charakteristiku dokumentu alebo jeho obsahu.

Citácia alebo citovanie – je skrátené označenie prameňa podľa niektorej metódy odporúčenej normy ISO 7144 a STN ISO 690. Podľa metódy odkazové číslo a metódy meno + dátum. Citácia slúži na prepojenie citovaného miesta (citátu) so záznamom v citovanom dokumente.

Citát je text, ktorý sme doslovne prevzali z nejakého dokumentu, informačného zdroja. Píšeme ho v úvodzovkách.

Ak má viac ako štyri riadky, píšeme ho oddelene od ostatného textu a odsadíme ho od ľavého okraja. Na mieste vynechaného slova v citáte píšeme tri bodky (...). Rozlišujeme: a) etiku citovania (dodržiavanie etických noriem vo vzťahu k cudzím myšlienkam a výsledkom, ktoré sú obsiahnuté v iných dokumentoch), b) techniku citovania (ako správne a podľa normy autor spája miesta v texte so záznamami o dokumentoch, ktoré sú v zozname bibliografických odkazov).

Čestné vyhlásenie, niektorými vysokými školami požadované, býva na strane 2. Formulácie čestného vyhlásenia autorov príručiek (Lechta et. al., 1990, s. 95; Hudečková, 1993, s. 52, a iné) obsahujú v podstate dve vyhlásenia: a) že autor napísal prácu samostatne, b) že použil uvedenú literatúru (alebo doplnenie o výpoveď, že ju napísal pod odborným vedením vedúceho diplomovej práce) (Višňovský, 1994). Stotožňujeme sa s názorom Katuščáka (1998, s. 44), že s čestným vyhlásením sa nestretáme v žiadnych štandardoch a v danom kontexte práce sa javí ako nadbytočné.

Diplomová práca je súčasťou štátnej skúšky magisterského štúdia, je typom kvalifikačnej práce. Základným cieľom diplomovej práce je samostatne

preukázať tvorivý prístup k spracovaniu (výkladu) určitej oblasti študovaného odboru. Kládcom diplomovej práce je výskumná (prieskumná) časť práce, v ktorej je potrebné preukázať funkčnosť projektu, uviesť nástroje výskumu, závery a odporúčania pre prax. Magisterské štúdium končí udelením akademického titulu „magister“ (skratka Mgr.).

Dizertačná práca je kvalifikačná vedecká práca, súčasť doktorandského štúdia, ktoré je najvyšším druhom vysokoškolského vedeckého vzdelávania. Cieľom doktorandského štúdia je pripraviť doktoranda na samostatnú tvorivú vedeckovýskumnú prácu získaním ucelených teoretických vedomostí a zvládnutím metodiky vedeckej práce alebo preukázaním znalostí vo vedeckom projekte. V doktorandskom štúdiu sa udeľuje vedecko-akademická hodnosť „philosophiae doctor“ (skratka PhD.).

Erráta (Erratum) je publikovaný zoznam chýb, zistených vo vytlačenej písomnej práci s presným poukázaním na miesto chyby a s vyznačením chybného a správneho textu (strana, riadok, chybné a správne slovo). Opravy sa uvádzajú takým písmom, akým je napísaná práca. Býva voľne vložené alebo nalepené do písomnej práce.

Hypotéza je predpoklad, súhrn úsudkov, jednoznačne štylizované súvislosti, ktoré na konci výskumu (prieskumu) prijmem (potvrdíme) alebo vyvrátime.

Vyjadruje vzťah medzi dvoma premennými (ukazovateľmi) a musí sa dať testovať (empirický skúmať), preto jej premenné sa musia dať merať alebo kategorizovať. Teoretické zovšeobecnenie potrebuje dôkazy.

Kľúčové slová – základné pojmovotvorné slová, ktoré sú používané v danom článku (statii). Počet kľúčových slov sa pohybuje okolo 5 až 10 a využívajú sa najmä v zborníkoch.

Kompilát – nepôvodné dielo, ktoré vzniklo zostavením poznatkov z iných prác, bez uvedenia pôvodných prameňov. Spôsob založený na preberaní cudzích prvkov bez významovej hodnoty k danej téme (napr. vymenovanie, kto, čo povedal, bez vlastného stanoviska). Kompilát je potrebné citlivo posudzovať, lebo určitá miera kompilácie (napr. pri vymedzovaní témotvorných pojmov v teoretickej časti práce) je prirodzená. Mala by vyúsťovať do vymedzenia pracovných pojmov využívaných autorom v práci, čo je už prejav samostatného prístupu a môže mať charakter pôvodnosti. Výstižný je názor: „Kompilačný dokument je dokument, ktorý v novom vyjadrení, prispôsobenom určitému špecifickému cieľu, opakuje informácie z iných dokumentov.“ (Nováková, 1981, 72-74) Tu sa aj stráca hanlivý význam kompilátu.

Koncept je prvé rukopisné spracovanie textu písomnej práce. Zápis konceptu

je podriadený spôsobu spravovania písomnej práce (ručne, na počítači). Potrebné je spracovanie na papier formátu A4, na jednej strane a ponechať dostatok priestoru na postupné úpravy, vsuvky, poznámky. Predvídavo treba stránky číslovať.

Konspekt je spracovanie odborného diela formou záznamu ako prejavu zvládnutia úlohy alebo slúži ako kontrola počas štúdia. Prvok samostatného prístupu sa prejavuje určitým komentárom autora k napísanému, vlastnými postrehmi a nápadmi a je to akýsi dialóg s autorom.

Monografia je neperiodická publikácia, ktorú tvorí jeden zväzok (časť) alebo vopred stanovený počet zväzkov (časť) a býva zameraná monotematicky.

Osobná dokumentácia je výsledkom práce na tvorbe vlastného súkromného fondu, ktorú vytvárame pre vlastnú potrebu napr. pri tvorbe kvalifikačnej práce.

Osobná knižnica je logický výsledok koncepcie pri štúdiu. Vzniká postupným dopĺňaním – od prípravy na prijímacie pohovory, počas štúdia, koncipovania materiálu na diplomovú, rigoróznou alebo dizertačnú prácu. Keď študent napr. počas päťročného štúdia dopĺňa vlastnú databázu ročne piatimi, desiatimi knihami, po ukončení štúdia vlastní seriózny základ osobnej odbornej knižnice.

Parafrázovanie – (prerозprávanie vlastnými slovami) – použitie názoru, názorov autora pri transformácii textu, ktorý nemožno priamo citovať (niekoľko strán, kapitola). Parafrázovaním zachováваме podstatu textu, jeho autentický význam. Niektoré pojmy, ktoré preberáme, môžeme v parafrázovanom texte dať do úvodzoviek. V parafrázovaní je už obsiahnutý aj prvok interpretácie autora, štýl autora, jeho vlastný (tvorivý) prístup. (Halečka, 1999). Potrebné je uviesť presný zdroj informácií.

Plagiát je napodobenina, kópia pôvodiny, spracovanie témy tak, ako ju už niekto spracoval pred nami, privlastnenie si cudzích postupov na vyjadrenie určitých zámerov.

Podnázov je pomenovaním slovného spojenia, ktoré sa nachádza na titulnej strane alebo jej ekvivalente a dopĺňa názov dokumentu

Pôvodnosť písomných prác vnímate z konkrétnych pozícií funkčnosti ich jednotlivých typov (druhov). Záverečnou (bakalárskou, certifikačnou) prácou možno preukázať teoreticko-praktickú schopnosť na vykonávanie konkrétnych sociálnych činností. Diplomovou prácou preukazujeme samostatný tvorivý prístup k spracovaniu (výkladu) určitej oblasti študovaného odboru. Rigoróznou prácou preukazujeme hlbšie vedomosti v širšom základe zvoleného študijného odboru a spôsobilosť

samostatne si osvojoval nové poznatky z teórie a praxe a ich aplikáciu v praxi. Dizertačnou prácou prezentujeme samostatnú tvorivú vedeckovýskumnú schopnosť získaním ucelených teoretických vedomostí a zvládnutím metodiky vedeckej práce, čo preukazujeme vo vedeckom projekte.

Predhovor je povinný vo všetkých školských a kvalifikačných prácach okrem seminárnych prác (Katuščák, 1998). Autor v predhovore vecne charakterizuje stav poznania a praxe v danej oblasti, svoj prístup a hľadisko. Uvádza hlavné charakteristiky práce a bližšie okolnosti jej vzniku. Ozrejní, prečo bola práca napísaná, čo je hlavná téma, predmetom práce a výskumu. Uvedie prácu do kontextu so zahraničnými prácami a príbuznými odborními u nás. Jednoznačne určí cieľ a účel práce, ako a kým sa môže využiť a informuje o postupe vzniku práce (metódy, výskum, projekt atď.). Pri uvedení hlavných informačných zdrojov môže podľa vlastného uváženia poďakovať za pomoc tým, ktorí mu pomohli. Nezamieňajme predhovor s úvodom, ktorý je v hlavnej časti práce.

Prehľad na rozdiel od neutrálneho abstraktu obsahuje prvky interpretácie a hodnotenia, vyjadrujúce postoj autora prehľadu k dokumentu.

Príspevok – nezávislý text publikovaný napr. v zborníku, ktorý tvorí časť

publikácie. Príspevok obsahuje: názov, podnázov, meno autora, anotáciu, kľúčové slová, text a kontakty na autora.

Recenzia obsahuje jednak vloženie posudzovaného problému do širokých súvislostí problematiky, informáciu o knihe, vecné priblíženie jej obsahu. Vystihuje autorov zámer, s vyslovením vlastného hodnotiaceho stanoviska. Pri hodnotení knihy treba byť konkrétny – ako v kladoch, tak i v záporoch. Jasne vyjadriť, čo je funkčné a čo nie je. Pretože býva publikovaná v časopise, jej rozsah zvyčajne nepresahuje sedem strán.

Referát zasvätené oboznamuje s knihou alebo staťou, obsahuje výklad kľúčových pasáží, so zaradením práce do širšieho kontextu (názory iných autorov, kritikov, jej prínos a pod.). Je funkčne blízky so seminárnou alebo ročníkovou prácou. Niektorí autori referát a seminárnu prácu ani nerozlišujú.

Rešerš je súpis bibliografických záznamov dokumentov alebo faktografických informácií, doplnený bibliografickými záznamami príslušných dokumentov, ktorý je vytvorený na požiadanie užívateľa a zodpovedá jeho informačnej potrebe (zoznam potrebných prameňov na tvorbu kvalifikačnej práce).

Resumé – dôkladnejšie zhrnutie monografie, state. Resumé predstavuje

stručný a výstižný obsah a zámer práce, býva aj súčasťou dobrej recenzie.

Rigorózna práca je samostatne vypracovaná práca ako súčasť rigorózneho skúšky. Uchádzač preukazuje pred komisiou pre rigorózne skúšky, že na základe samostatného štúdia v študijnom odbore sociálna práca: a) má hlbšie vedomosti o širšom základe zvoleného študijného odboru a je spôsobilý samostatne pracovať s literatúrou, osvojoval si nové poznatky teórie a praxe, b) je schopný získané vedomosti tvorivým spôsobom aplikovať v praxi. Je podmienkou na získanie akademického titulu „doktor filozofie“ (skratka PhDr.).

Ročníková práca – nadväzuje na seminárnu prácu. Je náročnejšia nielen svojím tematickým zameraním, ale aj dôslednejším a náročnejším využívaním prameňov, etiky a techniky citovania.

Seminárna práca – prvé písomné prejavy študentov, ktorými vstupujú do problematiky študijného odboru. Sú prejavom spoznávania práce so základným materiálom, jeho spracúvania, postupného osvojovania si citovania a úpravy prác.

Súhrn – krátka rekapitulácia výsledkov práce slúži ako súhrnná informácia toho, k čomu sa autor dopracoval.

Úvod logicky nadväzuje na predhovor, ktorý prácu všeobecne uvádza. Úvod taktiež vecne a výstižne charakterizuje stav poznania alebo praxe v konkrétnej oblasti, ktorá je témou kvalifikačnej práce. Autor presne vymedzí cieľ práce, spresní, ktoré základné pramene využíval, poukáže na podriadenie štruktúry práce splneniu cieľov. Keď uzná za vhodné, upozorní na funkčnosť hypotéz. V úvode nezachádzame zbytočne do teórie, nedetailizujeme metódy ani nerobíme závery a odporúčania, ktoré sú samostatnou časťou. V prípade použitia iba úvodu práce predhovor a úvod spájajú do jedného samostatného celku – úvodu. Ak v práci používame číslovanie častí práce, úvod číslo nemá alebo je označený ako 0 (nula).

Vedecká stať (štúdia) je najzložitejším útvarom. Predpokladá všeobecné zvládnutie doterajších poznatkov a prístupov, teoretické zvládnutie a vymedzenie pojmovných prvkov, využívanie metód výskumu, vzorky výskumu alebo prieskumu, analyticko-syntetické spracovanie problému, vyhodnotenie výsledkov a odporúčaní a využitie v praxi. Rozlišujeme napr. empirickú, prehľadovú a teoretickú stať. Písanie vedeckej state predpokladá zvládnutie prechádzajúcich písomných prejavov.

Výťah – krátke zhrnutie originálnej pasáže. Abstrakcia textu v postupnej nadväznosti alebo výber častí dokumentu,

ktorý je zvolený tak, aby výstižne charakterizoval celý dokument. Treba sa držať originalných myšlienok, myšlienkového jadra výkladu bez vlastných postojov.

Záverečná práca – písomná záverečná práca sa vypracúva (ak to stanovuje štatút inštitúcie, ako súčasť rezortného, postupového, funkčného, certifikačného vzdelávania a pod.), prípadne sa aj

obhajuje. Funkciou záverečnej práce je preukázať teoreticko-praktické schopnosti na vykonávanie konkrétnych sociálnych činností (práca v prvej línii, riadiace schopnosti a pod.).

Kritéria písomnej záverečnej práce a podmienky obhajoby určí inštitúcia, ktorá garantuje obsahovú stránku vzdelávania. Vysoké školy priznávajú absolventom bakalárskeho vysokoškolského štúdia titul „bakalár“ (skratka Bc.).

PRÍLOHY

Príloha A Úprava seminárnych prác

A.1	Seminárna práca bez titulného listu (prvá strana)	96
A.1.1	Seminárna práca bez titulného listu (druhá strana)	97
A.2	Seminárna práca s titulným listom (prvá strana)	98
A.2.1	Seminárna práca s titulným listom (druhá strana)	99
A.3	Abstrakt písomnej práce	100
A.4	Obsah seminárnej práce	101
A.5	Prehľad častí referátu, seminárnej a ročníkovej práce	102

Príloha B Záverečné, certifikačné, diplomové, rigorózne, dizertačné práce

B.1	Obal certifikačnej, záverečnej, diplomovej, rigorózne a dizertačnej práce	103
B.2	Titulný list	104
B.3	Predhovor	105
B.4	Obsah	106
B.5	Zoznam obrázkov a tabuliek	107
B.6	Slovník termínov	108
B.7	Autoreferát (prvá strana)	109
B.8	Autoreferát (druhá strana)	110
B.9	Erráta	111
B.10	Prehľad častí záverečnej, certifikačnej, diplomovej, rigorózne a dizertačnej práce	112
B.11	Rozsah písomných prác	113

Použité prílohy sú zväčša z publikácie Katuščák Dušan. Ako písať vysokoškolské a kvalifikačné práce. Bratislava, 1998.

ABSTRAKT

SITKOVÁ, Zuzana: *Hydrochemické vlastnosti vertikálnych a porastových zrážok horských smrečín v TANAP-e*. [Diplomová práca] / Zuzana Sitková. – Technická univerzita vo Zvolene. Lesnícka fakulta; Katedra prírodného prostredia. – Školiteľ: Jaroslav Škvarenina. Zvolen: LF TU, 1998.

Práca prezentuje výsledky chemicko-fyzikálnych vlastností zrážkových vôd (pH, elektrická vodivosť, H^+ , SO_4^{2-} , NO_3^- , NH_4^+ , Ca^{2+} , Mg^{2+} , Na^+ , K^+ , Al^{3+}) a zaoberá sa výpočtom imisných atmosférických depozícií v poraste a na voľnej ploche za rok 1997. Objektom našej práce boli porasty v sít *Cembraletum-Piceetum* a *Mughetum acidophilum* na lokalite Popradské Pleso (1540 m n. m) a v sít *Laricetum-Piceetum* na lokalite Vyšné Hágy (1140 m n. m). Analyzujeme a porovnávame chemizmus zrážok na voľnej ploche, podkorunových zrážok a zrážkových vôd stekajúcich po kmeni smreka, smrekovca, limby a kosodreviny. Na skúmaných plochách sme zistili výraznú acidifikáciu zrážok a látkovo imisné obohatenie porastových zrážok v porovnaní s voľnou plochou. Predpokladá sa, že kyslý imisný vstup prekračujúci kritické hodnoty zohráva významnú úlohu pri rozpade lesných ekosystémov v TANAP-e.

Kľúčové slová: atmosférická depozícia, acidita zrážok, koeficient obohatenia, kritická úroveň, kritická záťaž, porastové zrážky, vertikálne zrážky, elektrická vodivosť, imisie, mokrá depozícia.

OBSAH

----- prázdny riadok -----

0. Úvod
1. Názov časti
  - 1.1 Názov podčasti
  - 1.2 Názov podčasti
2. Názov časti
  - 2.1 Názov podčasti
  - 2.2 Názov podčasti
  - 2.3 Názov podčasti
3. Názov časti
  - 3.1 Názov podčasti
  - 3.2 Názov podčasti
  - 3.3 Názov podčasti
  - 3.4 Názov podčasti
4. Názov časti
  - 4.1 Názov podčasti
  - 4.2 Názov podčasti
  - 4.3 Názov podčasti
  - 4.4 Názov podčasti
5. Záver
6. Zoznam bibliografických odkazov

PREHLAD ČASTÍ

ROZDELENIE	ČASTI V ŠTANDARDNOM PORADÍ	OBSAH ČASTI (ORIENTAČNE)
PREDNÁ ČASŤ	(1) TITULNÝ LIST (AK TO POŽADUJE ŠKOLA ALEBO UČITEĽ)	Názov práce Úplné meno a priezvisko autora Meno predmetu výuky Meno učiteľa Dátum ukončenia práce
	(2) ABSTRAKT (AK TO POŽADUJE ŠKOLA ALEBO UČITEĽ)	PRIEZVISKO, meno autora: <i>Názov</i> - <i>Podnázov</i> (Seminárna práca), <i>Názov</i> <i>lekcie</i> , <i>Názov</i> <i>skladby</i> ; <i>Názov</i> predmetu, <i>Učiteľ</i> : <i>Meno</i> a <i>priezvisko</i> ; <i>Dátum</i> , <i>Ročník</i> . Dĺžka abstraktu: 75-100 slov - teoretická práca; 100-150 slov empirická práca
	(3) OBSAH - OSNOVA PRÁCE (AK TO POŽADUJE ŠKOLA ALEBO UČITEĽ)	
JADRO PRÁCE HLAVNÝ TEXT	(4) Úvod	Hlavný text
	(4) Jadro	Obrazový materiál a symboly a) kresby (grafy, diagramy, nákresy, fotografie, schémy, technické plány...) b) tabuľky c) matematické, fyzikálne a chemické formuly d) znaky, symboly a značky
	(4) ZÁVER	Ostatné náležitosti hlavného textu: číslovanie častí, podčiarky, obrázky, tabuľky... Poznámky, verše, stroky, citácie...
	(4) ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	
PRÍLOHY	(5) PRÍLOHY (AK TO CHARAKTER PRÁCE ALEBO UČITEĽ VYŽADUJE)	a) Doplnkové kresby alebo tabuľky (grafy, diagramy, nákresy, fotografie, schémy, mapy, technické plány, kópie dokumentov, rukopisov, dokladov...) b) Osobné materiály (špeciálne mapy, originálne fotografie, mikroformy...) c) Bibliografie (nepoužitá, ale relevantná literatúra predmetu) d) Plátcik zariadenia, technika alebo počítačové programy.
KONCOVÁ ČASŤ	(6) SPRIEVODNÝ MATERIÁL	Mapy, nákresy, počítačové výpisy, hudobné skladby, obrázky, filmy, kazety, výtlačky, rôzne predmety, reklamné materiály...

Príloha A.5 Prehľad častí referátu, seminárnej a ročníkovej práce

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

5 cm

DODRŽIAVANIE DÔVERNOSTI INFORMÁCIÍ O KLIENTOVI

10 cm

UZUNA NOVÁKOVÁ

15 cm

2000

25 cm

Príloha B.1 Obal certifikačnej, záverečnej, diplomovej, rigoróznejskej a dizertačnej práce

TERÉNNÁ SOCIÁLNA PRÁCA

SÚČASNÝ STAV TERÉNNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE NA SLOVENSKU
A KOMPARÁCIA S EURÓPOU

7 cm

DIPLOMOVÁ PRÁCA

10 cm

KATARÍNA NOVÁKOVÁ

12 cm

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIÁLNEJ PRÁCE

16 cm

ŠTUDIJNÝ ODBOR: SOCIÁLNA PRÁCA
DÁTUM ODOVZDANIA PRÁCE: 2000-01-15
DÁTUM OBHAJOBY: 2000-05-22

22 cm

BRATISLAVA 2000

26 cm

PREDHOVOR

Problematika kvalitatívnych vlastností zrážkových vôd je pomerne dobre preskúmaná. Existuje veľké množstvo publikácií, v ktorých je analyzovaný chemizmus vertikálnych zrážok na voľnej ploche. Pri rozboroch porastových zrážok sa väčšia časť odborníkov sústreďuje na lesné porasty so zastúpením buka, smrek a jedle. Táto skutočnosť je pochopiteľná, pretože sú to naše hlavné porastotvorné dreviny a informácie o chemickom zložení zrážok v týchto porastoch sú potrebné.

Téma našej práce vznikla v snahe zamerať sa v danej problematike na špecifické lesné ekosystémy, t.j. na porasty so zastúpením smrekovca, limby a kosodreviny. Naša pozornosť sa tak prirodzene obrátila na Vysoké Tatry, kde sme pre svoje merania založili dve výskumné plochy – jednu v smrekovcovej smrečine a druhú v limbovej smrečine a kosodrevine. Považujeme za dôležité, vzhľadom na neuspokojivý zdravotný stav lasov v TANAP-e, skúmať tématiku vstupov nežiadúcich množstiev síry, dusíka, vodíka, chlóru a iných zakysľujúcich komponentov do lesných porastov v národnom parku.

Predkladaná diplomová práca vznikla za spolupráce s pracovníkmi Výskumnej stanice v TANAP-e. Predovšetkým by som chcela poďakovať Ing. Slavomírovi CELEROVI a Ing. Petrovi FLEISCHEROVI za všestrannú pomoc pri zabezpečovaní odberov vzoriek, za odborné rady a pripomienky k mojej práci. Za vykonávanie chemických analýz ďakujem pani Daniele ŠTULRAJTEROVEJ. Najväčšia vďaka patrí môjmu školiteľovi, Ing. Jaroslavovi ŠKVARENINOVÍ za pedagogické usmernenie, za podnetné rady a konzultácie, za trpezlivosť a podporu, a v neposlednom rade aj za vytvorenie podmienok a pracovného prostredia pre vznik mojej práce. Taktiež ďakujem Ing. Vladimírovi KUNCOVI a Ing. Kataríne STRELCOVEJ za pomoc pri grafickom a tabuľkovom spracovaní výsledkov.

Zuzana Sitková

5

OBSAH

PREDHOVOR

ÚVOD

1. KVALIFIKAČNÉ PRÁCE V ŠTÚDIU NA VYSOKEJ ŠKOLE A V RÁMCI PRÍPRAVY VEDECKO-AKADEMICKÝCH POSTUPOV V ODBORE SOCIÁLNA PRÁCA

- 1.1 Písomné práce počas štúdia sociálnej práce
  - 1.1.1 Rozčlenenie písomných prác
  - 1.1.2 Prednáška a jej záznam
  - 1.1.3 Práca so študijnými materiálmi
  - 1.1.4 Referáty a seminárne práce
  - 1.1.5 Ročníkové práce
  - 1.1.6 Sociálne projekty
- 1.2 Záverečné práce a projekty v základnom kvalifikačnom štúdiu
- 1.3 Písomné záverečné (bakalárske, certifikačné) a diplomové práce, rigorózne a dizertačné práce
  - 1.3.1 Záverečné a certifikačné práce
  - 1.3.2 Diplomové práce
  - 1.3.3 Rigorózne práce
  - 1.3.4 Doktorandská dizertácia
    - 1.3.4.1 Autoreferát dizertačnej práce
  - 1.3.5 Zhrňujúci charakter písomných prác
    - 1.3.5.1 Osobnostný prínos písomných prác
- 1.4 Habilitačné a inauguračné práce
- 1.5 Metodické poznámky
- 1.6 Kultúra myslenia a tvorivosť v sociálnej práci
  - 1.6.1 Jazyk a štýl písomných prác

ZOZNAM OBRÁZKOV A TABULIEK

- OBRÁZOK 1** Rozdelenie atmosférickej depozície v závislosti od príjemcu 15
- OBRÁZOK 2** Klimadiagramy priemerných mesačných teplôt vzduchu a zrážok pre skúmané plochy 26
- OBRÁZOK 3** Schematický náčrt štruktúry porastu v miestach odberov vzoriek 32
- OBRÁZOK 4** Schematický náčrt štruktúry porastu v miestach odberov vzoriek 33
- OBRÁZOK 5** Štatistické charakteristiky pH hodnôt na vybraných lokalitách 41
- OBRÁZOK 6** Porovnanie ročného chodu pH hodnôt na voľnej ploche, v potoku a v podkurunových zrážkach na lokalite Popradské pleso 44
- OBRÁZOK 7** Porovnanie ročného chodu Ph hodnôt na voľnej ploche, v potoku a v podkurunových zrážkach na lokalite Vyšné Hágy 45

- TABUĽKA 1** Rozdelenie atmosférických zložiek podľa strednej doby zotrvania v ovzduší 10
- TABUĽKA 2** Množstvo dažďových zrážok, preniknutých smrekovým porastom (v %), v závislosti od veľkosti zrážkového úhmu 15
- TABUĽKA 3** Vplyv lesného porastu na kvalitatívne obohatenie atmosférickej depozície v porovnaní s bezlesím pre oblasť strednej Európy 16
- TABUĽKA 4** Porovnanie hodnôt celkovej depozície siri a dusíka (v g.m⁻².rok⁻¹) pre nížiny a pre porast jedľobučiny (890 mnm) 17
- TABUĽKA 5** Priemerné pomery obohatenia horizontálnych zrážok oproti zrážkam vertikálnym 17

SLOVNÍK TERMÍNOV

Abstrakt je krátka výstižná charakteristika obsahu dokumentu (knihy, state), má informatívny charakter a zachováva si tematické a štýlové vlastnosti primárneho dokumentu. Abstrakt je hutný, obsahuje asi desať riadkov normalizovaného textu. Rozlišujeme informatívne abstrakty (experimentálne práce k jednej téme), indikatívne abstrakty (rámcovo a všeobecne zoznamujú čitateľa s dokumentom) alebo tiež kombinované. Abstrakt môže pripraviť samotný autor. Využíva sa najmä v kartotékach. Text abstraktu sa píše ako jeden odstavec. Pojem abstrakt by sa nemal zamieňať s termínmi anotácia, výťah, súhrn.

Anotácia - krátka poznámka alebo vysvetlivka obsahujúca vecnú charakteristiku dokumentu alebo jeho obsahu.

Citácia alebo citovanie - je skrátené označenie prameňa podľa niektorej metódy odporúčenej normy ISO 7144 a STN ISO 690. Podľa metódy odkazové číslo a metódy meno + dátum. Citácia slúži na prepojenie citovaného miesta (citátu) so záznamom v citovanom dokumente.

Citát je text, ktorý sme doslovne prevzali z nejakého dokumentu, informačného zdroja. Píšeme ho v úvodzovkách. Ak má viac ako štyri riadky, píšeme ho oddelene od ostatného textu a odsadíme ho od ľavého okraja. Na mieste vynechaného slova v citáte píšeme tri bodky (...). Rozlišujeme: a) etiku citovania (dodržiavanie etických noriem vo vzťahu k cudzím myšlienkam a výsledkom, ktoré sú obsiahnuté v iných dokumentoch), b) techniku citovania (ako správne a podľa normy autor spája miesta v texte so záznamami o dokumentoch, ktoré sú v zozname bibliografických odkazov).

.....
(vedecká rada fakulty alebo vysokej školy, ak sa nečlení na fakulty,
ktorá je oprávnená rozhodovať o udelení vedecko-akademickej
hodnosti alebo umelecko-akademickej hodnosti v danom odbore
doktorandského štúdia)

Meno a priezvisko

(doktoranda alebo predkladateľa dizertačnej práce bez predchádzajúceho absolovania
doktorandského štúdia podľa § 22c zákona č. 172/1990 Zb. o vysokých školách v znení neskorších predpisov)

Autoreferát dizertačnej práce

.....
(názov dizertačnej práce)

na získanie .....
(vedecko-akademickej hodnosti philosophiae doctor
alebo umelecko-akademickej hodnosti artia doctor)

v odbore doktorandského štúdia: .....
(číslo odboru) (názov odboru doktorandského štúdia)

v špecializácii: .....

Miesto a dátum: .....

Disertačná práca bola vypracovaná

(napr. v dennej forme doktorandského štúdia alebo v externej forme doktorandského štúdia, alebo bez absolvovania doktorandského štúdia podľa § 22c zákona č. 172/1990 Zb. v znení neskorších predpisov)

na

(názov pracoviska, na ktorom bola vypracovaná disertačná práca)

Predkladateľ:

(meno a priezvisko predkladateľa a adresa jeho pracoviska)

Školiteľ:

Oponenti:

(meno a priezvisko oponenta s uvedením jeho titulov a hodností a názov ustanovizne, s ktorou je oponent v pracovnom pomere)

Autoreferát bol rozoslaný:

(uviesť dátum rozoslania)

Obhajoba dizertačnej práce sa koná ..... o ..... h
pred komisiou pre obhajobu dizertačnej práce v odbore doktorandského štúdia vymenovanou predsedom
spoločnej odborovej komisie .....
(uviesť dátum vymenovania)

(číslo odboru) (názov odboru doktorandského štúdia)

Špecializácia:

na

(presná adresa miesta konania obhajoby dizertačnej práce)

Predseda spoločnej odborovej komisie:

(meno a priezvisko s uvedením titulov a hodností a presná adresa jeho zamestnávateľa)

Príloha B.8 Autoreferát (druhá strana)

Názov, podnázov, zväzok

Meno autora

Dátum a miesto vydania/obhajoby

Strana	Riadok	Chybne	Správne
12	7	veľmi	veľmi
44	13	tvrdí	vyvoláva
96	28	asy	asi

Príloha B.9 Erráta

Doc. PaedDr. Štefan Strieženeč, CSc. – Doc. PhDr. Rastislav Bednárík, CSc.
Písomné študijno–kvalifikačné prejavy v odbore sociálna práca

Recenzenti: Prof. PhDr. Ondrej Baláž, DrSc.
Prof. PhDr. PaedDr. Ján Perhács, CSc.

Grafická a redakčná úprava: Tripsoft, Trhová 2, 917 01 Trnava

Vydala Pedagogická fakulta UK v Bratislave, 2000

Tlač: Edicné stredisko **AMOS** PdF UK, marec 2000

ISBN 80-88868-61-0